

FİLİSTİNLİ YAZAR ABDULLAH BERGÛSÎ'NİN YOLDAKİ MÛHENDİS: GÖLGELERİN PRENSİ ADLI ESERİNİN HAPİSHANE EDEBİYATI BAĞLAMINDA TAHLİLİ

Analysis of Palestinian Writer Abdullah Barghouti's Work Called *The Engineer on the Road: Prince of Shadows* in the Context of Prison Literature

İsa GÜCEYÛZ

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.
Asst. Prof., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences,
Arabic Language and Rhetoric, Ankara, Türkiye.
isa.guceyuz@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7488-6914

Reyhan ÖNAL

Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bö-
lümü, İstanbul, Türkiye.
Research Assistant, Istanbul Aydın University, Faculty of Science and Literature, Translation and Interpreting
(Arabic), Istanbul, Türkiye.
reyhanonal@yandex.com, ORCID: 0000-0001-7461-3051

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 31 Mart / March 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 15 Haziran / June 2024

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June 2024

Cilt / Volume: 25 **Sayfa / Pages:** 103-143

Atrf / Citation: Güceyüz, İsa - Önal, Reyhan. "Filistinli Yazar Abdullah Bergûsî'nin *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* Adlı Eserinin Hapishane Edebiyatı Bağlamında Tahlili [Analysis of Palestinian Writer Abdullah Barghouti's Work Called *The Engineer on the Road: Prince of Shadows* in the Context of Prison Literature]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]* Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER] 25 (Haziran / June 2024): 103-143.

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1462027>

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**İsa GÜCEYÛZ, Reyhan ÖNAL**).

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Öz

“Hapishane edebiyatı” olarak bilinen edebî’s-sücûn, modern dönemde adını sıkça duyuran ve cezaevinde bulunan kişilerin deneyimlerini ele alan bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu tür, mahkûmların hükümlüken veya cezaları tamamlandıktan sonra yazdığı eserleri ve bu eserlerin incelenmesini ifade etmektedir. Özellikle siyasi istikrarsızlık yaşayan bölgelerde hapishane edebiyatı gelişme göstermiş ve bu tür, uzun yıllar işgale maruz kalan Filistin’deki edebiyat çalışmalarında da belirgin bir rol oynamıştır. Filistin’de toprakları gasp edilen çok sayıda kişi, 1917’den bu yana devam eden işgale karşı direniş gösterdikleri için hapse atılmışlardır. Bu direnişçilerden biri de 67 kez müebbet ve 5 bin 200 sene hapis cezasına çarptırılan mühendis Abdullah Bergûsî’dir. Bergûsî, hapis öncesi yaşamı ağırlıkta olmak üzere hapis öncesi ve sonrası yaşamını *Yoldaki Mühendis: Gölğelerin Prensi* adlı otobiyografik eserde ele almıştır. Çalışmada, Bergûsî’nin *Yoldaki Mühendis: Gölğelerin Prensi* adlı eseri hapishane edebiyatı bağlamında incelenmiştir. İnceleme sürecinde, eserin detaylı bir özeti sunulmuş ve ardından sanatsal ve edebî tahlili yapılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde, eserin sade ve anlaşılır bir üslupla kaleme alındığı ve yazılış amacının edebî kaygıdan ziyade direniş öyküsünü hapishane duvarlarının ötesine taşımak olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Hapishane Edebiyatı, Filistin, Abdullah Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*.

Abstract

Adab al-sujûn, known as “prison literature”, stands out as a field that has made a name for itself in the modern period and deals with the experiences of people in prison. This genre refers to the works written by prisoners while they were convicted or after their sentences were completed, and the examination of these works. Prison literature has developed especially in regions experiencing political instability, and this genre has also played a prominent role in literary studies in Palestine, which was subject to occupation for many years. Many people whose lands were usurped in Palestine have been imprisoned for resisting the occupation that has been going on since 1917. One of these resisters is engineer Abdullah Barghouti, who was sentenced to 67 life terms and 5200 years in prison. Barghouti discussed his pre-imprisonment life in detail, and his life before and after imprisonment, in his autobiographical work titled *The Engineer on the Road: Prince of Shadows*. In the study, Barghouti’s work *The Engineer on the Road: Prince of Shadows* was examined in the context of prison literature. During the review process, a detailed summary of the work was presented and then its artistic and literary analysis was made. In the evaluations, it was seen that the work was written in a simple and understandable style and that the purpose of writing was to carry the story of resistance beyond the prison walls rather than literary concern.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Prison Literature, Palestine, Abdullah Barghouti, *The Engineer on the Road*.

Giriş

Sâmî diller ailesine mensup olan Arapça, tarih boyunca farklı dönemlerden geçmiş ve her dönemde kendine has üslubuyla özgün bir

edebiyat oluşturmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde birçok alanda gerçekleşen modernleşme hareketlerinden Arap edebiyatı da etkilenmiş ve Orta Arapça Dönemi yerini Modern Arapçaya bırakmıştır. Bu yeni dönem birçok farklı türü de beraberinde getirmiştir.¹ “Edebü’s-sücûn” (أَدَبُ السُّجُونِ) olarak adlandırılan cezaevi edebiyatı bu türlerden biridir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin doğudaki toprakları üzerindeki hakimiyetini kaybetmesiyle birlikte bölgede çok sayıda devlet kurulmuş, baskıcı ve otoriter rejimlerin gölgesinde birçok kültür ve edebiyat figürü, fikirleri nedeniyle hapis hayatı yaşamıştır. Cezaevi edebiyatı, farklı tanımları olmakla birlikte genellikle cezaevinde bulunan kişilerin, hükümlüyken veya cezaları bittikten sonra yazdıkları eserleri ve bu eserlerin ele alındığı tüm çalışmaları kapsamaktadır.² Bazı Türkçe çalışmalarda “hapishane edebiyatı” ve “hapishane romanı” kavramları da kullanılmış³ ancak tercih sebepleri zikredilmemiştir. Kanaatimizce “cezaevi edebiyatı” kavramı kişinin suçlu veya suçsuz oluşunun göz ardı edildiği genel bir anlamı ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada “cezaevi edebiyatı” yerine tutuklanmanın haksızlığını ortaya koyması yönüyle “hapishane edebiyatı” kavramı tercih edilmiştir.

Erken dönemlerden itibaren hapis ve zindan hayatı yaşayan bazı mahkûmlar tutukluluk sürelerinde çektikleri sıkıntıları, özgürlüğe ve ailelerine duydukları özlemi veya savundukları fikirleri düz yazı ya da şiirle dile getirmiştir ancak bu eserlerin çoğu genellikle siyasi otoriteden korku nedeniyle kaybolmuştur.⁴ Arap dünyasında edebü’s-sücûn, ilk kez 20. yüzyılda kavramsallaşmıştır. Bu alandaki ilk ürünlerin Nezîh

¹ Nihad M. Çetin, “Arap”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 282.

² Ra’fet Halil Hamdüne, *el-Cevânbü’l-ibdâ’iyye fi târihi’l-hareketi’l-vataniyyeti’l-Filistiniyyeti’l-esira fi’l-fetrati mâ beyne 1975 ilâ 2015* (Filistin: Vizâratü’l-İ’lâm, 2018), 165.

³ Bk. Betül Aslan, *Çağdaş Arap Düzyazı Literatüründe Hapishane Edebiyatı* (ادب السجون) (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023); Abdolgader Mohamed Ali, *Çağdaş Suriye Nesrinde Siyasi Hapishane Edebiyatı Üzerine Eleştirel Bir Bakış* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014); Şaziye Ayalı, *Hapishane Romanları (1950-1980)* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012); Muhammet Berat Can, “Hapishane Romanı ‘Şarku’l-Mütevassır’ Üzerine Tematik Bir İnceleme”, *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences* 8/51(2022), 617-627.

⁴ Abdüsselâm Mağnâvî, “Edebü’s-sücûn: Hikâyâtü men ‘Âşû Kahra’s-Sicni ve Merâratü’t-Ta’zîb”, *Efkâr* 402 (Ekim 2022). (Erişim 12 Kasım 2023).

Ebü Naddâl'in 1981 yılında basılan *Edebü's-sücûn*'u ile Semer Rûhî el-Faysal'in 1983 yılında basılan *es-Sicnü's-siyâsî fi'r-rivâyeti'l-'Arabiyye* adlı eseri olduğu düşünülmektedir.⁵ Türkiye'de de hapishane edebiyatıyla ilgili birçok eser kaleme alınmıştır.⁶

Cezaevi edebiyatında mahkûmun hapse girme sebepleri tartışılmıştır. Çoğu edebiyatçı yalnızca siyasi fikirleri sebebiyle ceza alan mahkûmların eserlerini söz konusu edebiyatın içinde saymış, bazıları ise bu sınırlamayı gerekli görmemiştir.⁷ Diğer yandan mevcut otoritenin tarihsel arka planı ortaya konulan eserlerin içeriğini doğrudan etkilemiştir. Örneğin; Suriye, Irak, Ürdün ve Lübnan gibi ülkeler I. Dünya Savaşı'ndan sonra kendi rejimlerini oluşturabilmişken Filistin, kendi halkından olmayan bir rejimin muhatabı olmuştur. Toprakları işgal edilmiş, maruz kaldıkları işgale karşı eylem ve söylemleri sebebiyle işgal yönetimi tarafından hapse mahkûm edilmiş Filistinlilerin ortaya koyduğu eserler bu yüzden diğerlerine nazaran ayrı bir yerde durmaktadır. Burada mahkûmun gözünde, kendisinin olanı elinden alana karşı bir duruş söz konusudur. Çünkü sanatçı burada uğradığı bireysel haksızlıktan önce bizatihi vatan bütünlüğü tehdidi ile karşı karşıya kalmakta ve ilk önce bu tehditle mücadele etmektedir.⁸

1948'de İsrail'in kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan işgal rejimi birçok Filistinliyi hapis cezasına çarptırmıştır. Aralarında önemli dini ve

⁵ Selma Aydın, *Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen el-'Utûm'un "Yâ Sâhibeyi's-sicn" Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 2.

⁶ Bunlardan bazıları için bk. Aydın, *Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen el-'Utûm'un "Yâ Sâhibeyi's-sicn" Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi*; Aslan, *Çağdaş Arap Düzyazı Literatüründe Hapishane Edebiyatı*; Mohamed Ali, *Çağdaş Suriye Nesrinde Siyasî Hapishane Edebiyatı Üzerine Eleştirel Bir Bakış*; Can, "Hapishane Romanı 'Şarku'l-Mütevasıt' Üzerine Tematik Bir İnceleme"; Aslan, *Çağdaş Arap Düzyazı Literatüründe Hapishane Edebiyatı*; Sara Şeyma Can, *Modern Arap Edebiyatında Cezaevi Romanı ve Abdurrahman Muniş'in Şarku'l-Mutavassıt Adlı Eseri* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022); Muhammad Shakib Asım, "Klasik Arap Şiirinde Habsiyye/Hapishane Şiirleri", *Universal Journal of Theology* 6/1 (Haziran 2021), 155-181; Adnan Arslan, "Modern Arap Edebiyatı'nda Cezaevi Romanı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2016), 31-57.

⁷ Aydın, *Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen el-'Utûm'un "Yâ Sâhibeyi's-sicn" Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi*, 3.

⁸ Hamdûne, *el-Cevâhibü'l-ibdâ'iyye fi târihi'l-hareketi'l-vataniyyeti'l-Filistinîyyeti'l-esîra fi'l-fetrati mâ beyne 1975 ilâ 2015*, 162.

siyasi figürlerin de yer aldığı mahkûmlar zaman içinde işgalin fikri ve kültürel hedeflerine karşı mücadelelerini kalem ve kâğıtla sürdürmeye çalışmıştır. Mahkûmlar, şiir, hikâye, otobiyografi, roman, otobiyografik roman, tiyatro, deneme ve mektup gibi edebî türlerin yanında resim ve müzik gibi alanlarda da eserler ortaya koymuşlardır.⁹

Kişinin kendisinden bahsetmesinin objektif olmayacağı ve bu yüzden otobiyografilerin sahte kişilikleri temsil ettiğini savunan görüşler bulunmaktadır.¹⁰ Bununla birlikte cezaevindeki hayatlara ve bu hayatların arka planındaki siyasi, askeri, dini vb. olaylara dair doğruya en yakın bilgileri edinmemizi sağlayan türlerin başında otobiyografilerin geldiği söylenebilir.¹¹ Otobiyografiler kurgudan uzak olması yönüyle otobiyografik romanlardan ayrılmaktadır.¹² Bu özelliği ile Filistinli esirlerin edebî's-sücûn bağlamında kaleme aldığı otobiyografik eserler işgal hapishanelerinin tüm süreçlerini doğru anlama ve yorumlamada rehber niteliği taşımaktadır ancak Arap edebiyatında bu tür eserlerin roman içinde incelendiği görülmektedir. Bu durum yukarıda zikredilen "otobiyografilerin de hayal dünyasından besleniyor olması yönüyle kurgusallık içerdiği" görüşü ya da "her romanın otobiyografik olduğu" görüşü¹³ ile ilgili olabilir.

1967 yılındaki Altı Gün Savaşı'ndan sonra yeniden şekillenen Filistin'de yerli halk ile İsrail arasındaki çatışmalar günümüzde de devam etmektedir. Filistinli esir Abdullah Gâlib Bergûsî bu çatışmaların çoğuna tanıklık etmiş, düzenlediği eylemlerden dolayı Filistin tarihinin en ağır cezasına çarptırılmıştır. Hapse girdikten sonra birçok eser kaleme almış ve edebî's-sücûn alanında adını duyurmuştur. Bu eserlerden biri de hapis öncesi hayatını ve hapse girme sürecini anlattığı "Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi" isimli çalışmasıdır. Esaret altındayken ya-

⁹ Hamdüne, *el-Cevânbü'l-ibdâ'iyye fi târihi'l-hareketi'l-vataniyyeti'l-Filistiniyyeti'l-esira fi'l-fetrati mâ beyne 1975 ilâ 2015*, 166-175.

¹⁰ Bk. Hañice 'Imârî, "Edebî's-Sücûn ve Temessülâtüh fi's-Sire'z-Zatiyye ve'l-Ğayriyye", *Mecelletü'l-Luġa* 1 (Haziran 2023). (Erişim 13 Kasım 2023).

¹¹ Nermin Yazıcı, "Türk Edebiyatında Otobiyografi", *Türkbilgi* 11 (2006), 190.

¹² Nuran Özyer, "Edebi Tür olarak Otobiyografi ve İki Örnek", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Temmuz 1993), 76.

¹³ Mehmet Narlı, "Otobiyografi ve Roman/ Otobiyografik Roman", *Turkish Studies* 4/1-1 (2009), 903-906.

zılan bu eser, bir yandan okuyucuya yazar ve dönemi hakkında önemli bilgiler sunarken diğer yandan yazarın edebî üslubunu ortaya koymaktadır. Bergûsî, sonraki yıllarda otobiyografisinin devamı olan ve anı/hatıra niteliği taşıyan *Yoldaki Mühendis II: Yaşayan Şehit* kitabını yazmıştır. Bu çalışmada Abdullah Bergûsî'nin hapis öncesi hayatını ve direniş mücadelesini ortaya koymak amacıyla yalnızca *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* eseri içerik, dil ve edebiyat yönüyle tahlil edilecektir.

Bergûsî ve onun eserleri hakkında 2020 yılında Mazin Ali Yusuf Ebû 'Îd tarafından kaleme alınan *Delâlâtü cedeliyyeti'l-mekân ve'z-zât ve tecelliyâtühâ fi binyeti rivâyâti'l-esrâ'l-Filistiniyyîn* başlıklı yüksek lisans tezi¹⁴ dışında başka bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Araştırmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Yazarın yaşadıklarından ve düşüncelerinden hareketle varılan genel yargılar, tümevarım yöntemiyle tahlil edilmiştir.

1. Abdullah Bergûsî'nin Hayatı ve Eserleri

Abdullah Bergûsî, hayatının büyük bir kısmını topraklarını işgalden kurtarma idealiyle geçirmiş ve hapse girdikten sonra bile yazılı direnişini sürdürmüştür. Hapishane sürecinde birçok eser kaleme almıştır.

1.1. Hayatı

“Yoldaki Mühendis” olarak bilinen ve mahlası “Gölgelelerin Prensi” olan Abdullah Bergûsî'nin gerçek adı Abdullah Gâlib el-Bergûsî'dir. 15 Ekim 1972'de Kuveyt'te doğmuştur. 1987'de başlayan Taş İntifadası'nda¹⁵ amcası ve kuzeninin şehadet haberini aldıktan sonra kendisini Filistin davasına adanmıştır. Körfez Savaşı'ndan hemen sonra 1991'de ailesiyle birlikte Ürdün'e gelerek mekanikle ilgili meslek lise-

¹⁴ Mâzin Ali Yusuf Ebû 'Îd, *Delâlâtü cedeliyyeti'l-mekân ve'z-zât ve tecelliyâtühâ fi binyeti rivâyâti'l-esrâ'l-Filistiniyyîn* (Gazze: The Islamic University of Gaza, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

¹⁵ Birinci İntifada, “Taş İntifadası” olarak da bilinir. Bu ayaklanma, 9 Aralık 1987'de İsrail ordusuna ait bir aracın dört Filistinliye çarparak öldürmesi sonucunda Filistinlilerin İsrail işgaline karşı başlattığı bir protesto hareketiyle başlamıştır. Bu süreç, 1993 yılında İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında imzalanan Oslo Anlaşması'na kadar devam etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Emre Utkucan, *The Dynamics in Israel-Palestinian Conflict: From the First to the Second Intifada* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 9-11.

sini tamamlamış ve bir dönem tamircilikle uğraşmıştır. Liseden sonra üniversiteye devam etmeyen Bergûsî, ülkesinde ekonomik zorluklarla karşılaşmış ve iş için Güney Kore'ye gitmiştir. Burada bir yandan fabrikada çalışmış, diğer yandan bilgisayar korsancılığı, patlayıcı sistemler, dövüş sanatları ve keskin nişancılık alanlarında kendini geliştirmiştir. Koreli bir kızla evlendikten 6 yıl sonra oradaki bir üniversite kavgasına karıştığı için Amman'a geri gönderilmiştir.¹⁶ Bir süre sonra Koreli eşinden ayrılarak Filistinli bir kadınla evlenmiştir. Bir dönem Ürdün'de yaşadıkdan sonra Kudüs'e gitmiştir. İkinci İntifada başlayınca Filistin direnişi için eylemler yapmaya başlamış, bunun üzerine tutuklanmış ve kısa bir süre sonra serbest kalmıştır. Birçok canlı bomba eylemini planladığı ve uyguladığı gerekçesiyle 5 Mart 2003 tarihinde kızını hastaneye götürürken Ramallah'ta İsrail askerleri tarafından tutuklanmıştır. İsrail hapishanelerinde aylarca çok şiddetli işkencelere maruz kalmıştır. Uzun süren soruşturmaların ardından 67 müebbet ve 5200 sene hapis cezasına çarptırılmıştır. İlk zamanlar koğuştta kalan Bergûsî, 30 Mayıs 2015 tarihinde hapishanedeyken bir Hamas radyosuna gizlice bağlanarak röportaj¹⁷ verdiği için tek kişilik hücreye konulmuştur.¹⁸ Halen hayatını esir olarak sürdürmektedir.¹⁹ Bergûsî'nin Tâlâ, Üsame ve Safa adında üç çocuğu vardır.²⁰

1.2. Eserleri

Bergûsî, eserlerinin tamamını hapse girdikten sonra yazmıştır. Toplamda on iki eseri bulunmaktadır; bunların biri otobiyografi, biri hâtîrât, dört tanesi anlatı ve altı tanesi romandır.

1. *el-Mâcîde*: Filistinli genç bir kız olan Macide'nin İsmail ile evlenerek İkinci İntifada sürecinde yaşadıklarını anlatan romanıdır.²¹ 2012

¹⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 43.

¹⁷ <https://soundcloud.com/q-alokab-1/ic81b8dnzcjj> Erişim: 14 Kasım 2023.

¹⁸ <https://www.aljazeera.net/news/humanrights/2015/5/31/إسرائيل-تعاقب-البرغوثي-بوضعه-في> Erişim: 14 Kasım 2023.

¹⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*.

²⁰ Eymen Fudaylât, "Ba'de 20 'Âmen mine'l-Firâk", *el-Cezîra*. (Erişim: 16 Eylül 2022).

²¹ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mâcîde* (Beyrut: Golden Vision Sarl, 2012).

yılında yayımlanan eser, 2018 yılında Reyhan Önal tarafından *Özgürlüğün Fecri* ismiyle Türkçeye çevrilmiştir.²²

2. *Mühendis 'ale't-tarîk: Emîru'z-zill*: 2012-2013 yıllarında kaleme alınan bu eserde Bergûsî, kendisine “Sen kimsin?” diye soran kızı Tâlâ'ya kendi hayat hikâyesini anlatır.²³ 2015 yılında yayımlanan eser, 2017 yılında Ekin Yayınları tarafından *Yoldaki Mühendis* başlığıyla Türkçeye çevrilmiştir.²⁴

3. *el-Mîksala ve cevâsîsü'ş-şâbâki's-süh'yûniyye*: Bergûsî'nin Gazze İçişleri Bakanı Sa'îd Sıyam'ın şehit edilişi üzerine gerçek hayattan esinlenerek yazdığı romanıdır.²⁵ 2013 yılında yayımlanmıştır.

4. *el-Mîzân cihâdü'd-da've ve da'vetü'l-mücâhidîn*: Müellifin, gelecek neslin mücahitlerine ve davetçilerine seslendiği ve nasihatler verdiği anlatı türünde eseridir.²⁶ 2013 yılında yayımlanmıştır.

5. *Büsûletü'l-mükâveme*: Bergûsî'nin Filistin'deki dönemin siyasî durumunu ele aldığı eseridir.²⁷ 2013 yılında yayımlanmıştır.

6. *Filistin el-'âşîka ve'l-ma'şûk*: Filistin isimli genç bir avukat kız ile direnişçi bir mücahidin aşkını konu alan romandır.²⁸ 2015 yılında yayımlanan bu eser, 2020 yılında İbrahim Ağah tarafından *Filistin* ismiyle Türkçeye çevrilmiştir.²⁹

7. *Mecmû'a aklâmi'l-bündükiyye-1: el-Hamasâvi*: Bergûsî'nin Hamas'ın yaşadığı tecrübeleri paylaştığı eseridir.³⁰ 2015 yılında yayımlanmıştır.

8. *Mecmû'a aklâmi'l-bündükiyye-2: el-Kassâmî*: Bergûsî'nin Kassam

²² Abdullah Gâlib Bergûsî, *Özgürlüğün Fecri*, çev. Reyhan Önal (İstanbul: Ekin Yayınları, 2018).

²³ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarîk: Emîru'z-zill* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015).

²⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*.

²⁵ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mîksala ve cevâsîsü'ş-şâbâki's-süh'yûniyye* (Beyrut: Golden Vision Sarl, 2013).

²⁶ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mîzân cihâdü'd-da've ve da'vetü'l-mücâhidîn* (İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013).

²⁷ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Büsûletü'l-mükâveme* (İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013).

²⁸ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Filistin el-'âşîka ve'l-ma'şûk* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015).

²⁹ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Filistin*, çev. İbrahim Ağah (İstanbul: Ekin Yayınları, 2020).

³⁰ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Mecmû'a aklâmi'l-bündükiyye-1: el-Hamasâvi* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015).

Tugayları'nın yaşadığı tecrübeleri paylaştığı eseridir.³¹ 2015 yılında yayımlanmıştır.

9. *Mühendis 'ale't-tarîk: eş-Şehîdü'l-hayy: Yaşayan Şehit*: Bergûsî'nin hapisane hatıralarını ve serbest yazılarını içermektedir.³² 2016 yılında yayımlanan eser, 2017 yılında Ekin Yayınları tarafından *Yoldaki Mühendis II: Yaşayan Şehit*³³ başlığıyla Türkçeye çevrilmiştir.

10. *el-Mühendise Melak er-Rahme*: Bergûsî'nin Filistinli kadın bir mühendisin İsrail'e karşı mücadelesini anlatan romanıdır.³⁴ 2017 yılında yayımlanmıştır.

11. *Ma'tûh fi dâirati'l-'ukala'*: Bergûsî'nin, İmad isimli bir gencin işgale karşı başkaldırışını anlattığı romanıdır.³⁵ 2017 yılında yayımlanmıştır.

12. *el-Makdisî ve şeyâtînü'l-heykeli'l-mez'ûm*: Bu romanda Siyonistlerin Filistin toplumuna büyü yoluyla da müdahale ettiği, eczacı Hâlid el-Attâr karakteri üzerinden anlatılır.³⁶ 2018 yılında yayımlanmıştır.

2. *Yoldaki Mühendis* Adlı Eserin Hapishane Edebiyatındaki Yeri

Tutuklandığı sırada kızı Tâlâ'yı arabada tek başına bırakmak zorunda kalan Abdullah Bergûsî, 10 yıl sonra kızından bir mektup almıştır. Tâlâ bu mektupta babasına “Kimsin sen?” sorusunu yönelterek onun hayat hikâyesini öğrenmek istemiştir. Bergûsî, 2012–2013 yıllarında kaleme aldığı *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* adlı eserini neden yazdığını şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Biricik kızım Tâlâ'nın mektubuna ve zihninde dönen sorulara cevap ni-

³¹ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Mecmû'a aklâmi'l-bündükyye-2: el-Kassâmî* (İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015).

³² Abdullah Gâlib Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarîk: eş-Şehîdü'l-hayy* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2016).

³³ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Yoldaki Mühendis II: Yaşayan Şehit* (İstanbul: Ekin Yayınları, 2018).

³⁴ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Mühendise Melak er-Rahme* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017).

³⁵ Abdullah Gâlib Bergûsî, *Ma'tûh fi dâirati'l-'ukala'* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017).

³⁶ Abdullah Gâlib Bergûsî, *el-Makdisî ve şeyâtînü'l-heykeli'l-mez'ûm* (Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015).

teliğinde yazdığım bu kitabımda umarım bana yönelttiği ve çokça tekrar eden ‘Kimsin sen ve neden sen?’ sorularına açıklık getirebilmişimdir. Umarım işgalcilere karşı direnişimde ve bu kitabın sayfaları arasında az da olsa paylaştığım mütevazı tecrübem sayesinde özgürlük yolunda bir mum yakabilirim.”³⁷

Bu açıklamadan hareketle, Bergûsî’nin bu eseri kaleme almasındaki asıl amacının öncelikle kızının kendisiyle ilgili sorularına cevap vermek ve bu vesileyle hayat hikâyesini okuyucuya aktararak işgale karşı direniş örneği sunmak olduğu söylenebilir. Bu durum zihinlere, eserin edebî kimliğinin olmadığı düşüncesini getirirse de çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanacağı üzere yazar sadece hayat hikâyesini yazmakla kalmamış, hayatının belirli dönemlerine ait şiirlerini de eserine eklemiştir. Ayrıca fasih Arapçaya bağlı kalması ve kitabın bazı yerlerinde kızını muhatap alırken; bazı yerlerinde kızı dışındaki okuyuculara da seslenmesi, Bergûsî’nin edebî kaygı taşımaksızın edebî bir ürün ortaya koyduğunu göstermektedir.

Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi adlı eser, yazarın öznel ifadelerini içermesine rağmen genellikle kurgudan uzak olayları barındırmaktadır. Ayrıca Bergûsî’nin eserinde başından geçenleri okuyucuya mümkün olduğunca doğru bir şekilde yansıtmaya gayret ettiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle, eseri otobiyografi türü içinde değerlendirmek mümkündür.

2.1. Eserin Özeti

Bergûsî, eserin başında kızı Tâlâ’nın kendisine yazdığı mektubu okuyucuyla paylaşmış ve ardından kızına seslenerek hayat hikâyesini anlatmaya başlamıştır. Kuveyt’te doğan yazar çocukluk yıllarına dair yalnızca Kuveyt Ulusal Marşı’nı dilinden düşürmediği ve kendisini Kuveytli zannettiği bilgisini vermiştir. Taş İntifadası olarak da isimlendirilen Birinci İntifada’da amcasının ve kuzeninin şehit edilmesiyle birlikte çocukluktan çıktığını ifade ederek hayatındaki dönüm noktasına işaret etmiştir. Bu olaydan sonra kendisine aslen Filistin’in Beyt Rîfa köyün-

³⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 5.

den olduğunu söylemişlerdir. Bunun üzerine “Siyonistleri işgal ettikleri topraklardan defetmek” amacıyla Filistin meselesiyle yakından ilgilenmeye başlamıştır.³⁸

Bergûsî, kaç yaşında olduğunu zikretmeksizin Körfez Savaşı'ndan hemen sonra Ürdün'ün başkenti Amman'a taşınmak zorunda olduğunu söylemiştir. Körfez Savaşı'nın 1991 yılında bittiği göz önüne alınırsa Bergûsî'nin taşınma sırasında 19-20 yaşlarında olduğu söylenebilir. Ürdün'e gittikten sonra iki yıl süreyle meslek lisesi mekanik bölümünde okumuştur. Eğitim görürken yaşadığı maddi zorluklardan dolayı tamirhanede çalışmak zorunda kalmıştır. Liseyi bitirdiğinde arkadaşından yüklü miktarda borç alarak kendi tamirhanesini açmış ancak aradan altı ay geçmesine rağmen istediği kazancı elde edememiştir. Bu sıralarda kendisi gibi maddi sıkıntılar çeken Ahmet'le tanışmış ve onunla çalışmak için Güney Kore'ye gitmeye karar vermiştir. Yola çıktıklarında, uçak henüz Güney Kore'ye varmamışken Ahmet, ailevi sebeplerden ötürü bu yolculuktan vazgeçtiğini söylemiştir. Aynı güne dönüş bileti bulamadıkları için iki gün boyunca havalimanında beraber konakladıktan sonra Ahmet Amman'a dönmüş, Bergûsî ise Güney Kore macerasına tek başına devam etmek zorunda kalmıştır.³⁹

Bergûsî, Ahmet'in kendisine tavsiye ettiği kişinin adresine gittiğinde aradığı kişiyi bulamamıştır. Fakat adreste Müslümanların çalıştığı bir fabrikanın olması Bergûsî'nin iş bulmasını kolaylaştırmıştır. İlk maaşını alana kadar ailesiyle görüşmek için Güney Kore'deki telekomünikasyon sitelerine sızmayı başarmıştır. Bu imkânsızlık ileride kendisine bilgisayar korsancılığının kapılarını aralayacaktır. Birkaç iş değişikliğinden sonra yeterli maddi olanağa kavuşan Bergûsî, bir mühendislik kursuna yazılarak elektromekanik alanında eğitim görmüştür. Diğer yandan dövüş sanatları, silah ve keskin nişancılık eğitimleri almıştır. Çok geçmeden tercümanlık yapmaya başlamış ve aynı zamanda ikinci el araba ticaretiyle uğraşmıştır. Bergûsî eserinde tüm bu olayları zikret-

³⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 30.

³⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 37.

tikten sonra Edebiyat ve Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencisi Koreli Mi Seen Aoki ile evlendiğini söylemektedir.⁴⁰

Bergûsî, Amerikan askerlerinin Koreli bir kıza tecavüz etmesi üzerine Seul Üniversitesi öğrencileriyle (öğrenci tarafını tutuyor) polis arasında çıkan kavgaya karışmıştır. Bu olay sonucunda tüm mal varlığına el konulmuş ve Güney Kore'den sınır dışı edilmiştir. Böylece Bergûsî'nin Güney Kore macerası altı yılın ardından sona ermiştir. İki yıl sonra Güney Kore hükûmeti mal varlığını Bergûsî'ye iade etmiştir. Esra ismini verdiği Koreli eşinden altı yıllık evliliği boyunca çocuğu olmayınca ikinci kez evlilik yapmak istemiş ancak eşi razı olmayınca anlaşmalı olarak boşanmışlardır. Bu ayrılık hadisesine Oslo Anlaşması'nın verdiği moral bozukluğu da eklenince Bergûsî, Filistin meselesinden bir süre uzaklaşmış ve kendisini ticari işlerine vermiştir. Bir süre depresif bir hayat süren Bergûsî'yi bu sıkıntılı durumdan annesi kurtarmıştır. Annesi Filistin'de bir gelin adayı bulmuş ve onunla tanışması için Bergûsî'yi Filistin'e göndermiştir. Başta görüşmek istemese de Bergûsî, ilk gördüğü anda müstakbel eşine âşık olmuş ve çok geçmeden onunla evlenmiştir. Eşi ilk çocuğuna hamile kaldıktan sonra Bergûsî tek başına Filistin'e giderek orada çalışmaya başlamıştır. Bu gelişmeden sonra Filistin meselesine olan bağlılığı güçlenmiş ve artık kendisini tamamen bu davaya adanmıştır. Bir yandan Filistin yönetimi ve işgal devletinin internet ağlarına sızarken diğer yandan patlayıcı madde yapımı çalışmalarıyla meşgul olmuştur. Kızı Tâlâ'nın doğumu yaklaşınca Ürdün'de bulunan eşini de yanına alan Bergûsî -kızıyla meşgulliyeti sebebiyle- bir yıl boyunca Filistin meselesinden tekrar uzak kalmıştır.⁴¹

Tâlâ'nın doğumundan tam bir yıl sonra 27 Eylül 2000 yılında Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'ya girmesiyle İkinci İntifada patlak vermiştir. İsyen olayları ve işgalci saldırılar devam ettiği sıralarda bir gün Tâlâ ağır hastalanmış; Bergûsî, kızını hastaneye götürürken Allah'a küfreden bir adamla kavga etmiş, olaya şahit olan köylülerden yaşlı bir amca bu kavgadan günler sonra Bergûsî'yi yanına çağırılmış ve "Bu emanetin ger-

⁴⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 42-43.

⁴¹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 43-70.

çek sahibi artık sensin!” diyerek Kassam tugaylarının komutanlarından Yahya Ayyaş’a ait bir çantayı evinin bahçesindeki gömülü yerinden çıkararak Bergûsî’ye teslim etmiştir.⁴²

Abdullah Bergûsî bir gün Kudüs’e giderek Mescid-i Aksa’da namaz kılmak istemiş fakat işgalcilerin şiddetine maruz kalmıştır. Öyle ki aldığı darbelerden ötürü günlerce evden çıkamamıştır. Buna, daha öncesinde yakınlarından birkaç kişiyi İkinci İntifada olaylarında toprağa vermenin acısı da eklenince Bergûsî’nin içinde İsrail’i cezalandırma arzusu alevlenmiştir. Kısa bir süre sonra Bergûsî, patlayıcılarını hazır hale getirmiş, Filistin toprakları içinde rahat hareket etmek için sahte kimlikler oluşturmuş ve zihnindeki eylem planlarını gerçekleştirmek üzere gerekli lojistik ve alt yapı hazırlığını tamamlamıştır.⁴³

Bir dizi operasyon gerçekleştirdikten sonra Kassam’ın bazı komutanlarıyla tanışan Bergûsî, Eymen Halâve (öl. 2001) ile karşılaşmış ve mühendislik alanında ondan çok şey öğrenmiştir. Aynı zamanda Halâve ile ihtiyaç duydukları birçok elektronik buluş üzerinde çalışmıştır. Eymen Halâve’nin bir kaza sonucu yüzü ve boynu yanınca bu komutanın sorumluluğunu da Bergûsî üstlenmiştir. Bu arada 24 Mayıs 2000 tarihinde Bergûsî’nin Üsâme adında ikinci çocuğu dünyaya gelmiştir.⁴⁴

İşgal güçleri 31 Temmuz 2001 tarihinde Nablus’ta bir haber ajansını bombalayıp bazı Hamas yöneticilerinin de aralarında bulunduğu çok sayıda insanı şehit edince Bergûsî bu olayın intikamı olarak “şehadet operasyonları” ismi verilen intihar eylemlerini başlatmıştır. İlk eylemi 11 Ağustos 2001 tarihinde İzzettin Mısrî isminde bir mücahide yaptırarak 15 İsrailinin ölmesini ve 126 kişinin yaralanmasını sağlamıştır. Bu olaydan sonra yakalanan Bergûsî, tutuklu bulunduğu Filistin yönetimine ait hapisanede açlık grevine başlayınca Filistin halkı ayaklanma başlatmış ve Bergûsî’nin derhal serbest bırakılmasını istemiştir. Ayrıca Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Genel Başkanı Ebû Ali Mustafa’nın da şehit edilmesiyle birlikte artan öfke ve düzenlenen yürüyüşler Bergûsî’nin serbest bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Ne var ki tutukluluk

⁴² Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 70-77.

⁴³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 81-85.

⁴⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 95-104.

sırasında tüm cephanesine ve mal varlığına el konulmuştur. Bu olaydan sonra kendisine “Kassam Mühendisi” adı verilmiştir.⁴⁵

Hapishaneden çıktıktan sonra 23 Kasım 2001 gecesi Eymen Halâve ile çok sevdiği başka bir komutanın (Mahmud Ebû Hennûd) şehadet haberini alan Bergûsî, ismini zikretmediği başka bir komutanla tanışmış ve kısa bir süre sonra “Üçlü Operasyon” isminde bir eylem gerçekleştirmiştir. Aynı günde Kudüs’ün üç farklı yerinde düzenlediği iki intihar ve bir bomba eylemi sonucunda tekrar aranan isim haline gelmiştir. Bu olaydan sonra Ramallah’ta işgal güçlerine karşı birçok çatışmaya girmiş ve yaralanmıştır. İyileştikten sonra bazı Kassam mensuplarına patlayıcı madde yapımı hakkında dersler vermiştir. Bu eğitimlerde kendisine Seyyid Şeyh Kasım, Ebû Ahmed Hatip ve Vâil Kasım adında üç mücahit yardımcı olmuştur.⁴⁶

İsrail, 4 Mart 2002 tarihinde Hamas yöneticilerinden Hüseyin Ebû Kevik’in aracına saldırı düzenleyip Ebû Kevik’in eşi ve çocuklarını şehit etmiş, Bergûsî de bunun intikamını almak için bir eylem planlamıştır. 9 Mart 2002 tarihinde Fuad Hurâni isminde bir mücahidin canlı bomba olarak bir kafede kendini patlatması sonucu onlarca İsraili ölmüş ve birçoğu yaralanmıştır. 27 Mart 2002 tarihinde de Abdulbasit ‘Ûde “Barak Hotel Operasyonu”nu gerçekleştirmiştir. İsrail’in bu eylemlere cevabı sert olmuş ve Batı Şeria’nın birçok bölgesinde katliamlar yapmıştır. Bergûsî bu katliamlara cevap olarak Muhammed Cemil Muammer adında bir mücahidin gönüllü olmasıyla 7 Mayıs 2002 tarihinde Tel Aviv’de bulunan bir gece kulübünde intihar eylemi gerçekleştirmiştir. Bu olaydan sonra Siyonist baskı arttığı için ailesinin yerini değiştirmek zorunda kalmıştır.⁴⁷

23 Temmuz 2002’de Kassam komutanlarından Salah Şehâde’nin şehit edilmesine cevap olarak Bergûsî; Seyyid Hac Kasım, Vâil Kasım ve Ahmed Hatib ile 31 Temmuz ve 19 Eylül tarihlerinde başka eylemler

⁴⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 105-119.

⁴⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 120-130.

⁴⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 131-138.

gerçekleştirmiş ve sonrasında birçok çatışmaya girmiştir. 31 Ocak 2003 yılında Safa adında bir kız çocuğu daha dünyaya gelmiştir.⁴⁸

Bergûsî, 5 Mart 2003 tarihinde kızı Tâlâ'yı doktor randevusuna götürürken bir otoparkta İsrail askerleri tarafından tutuklanmıştır. Tutuklandığı yerde öylece bırakılan kızını orada bulunan biri bularak ailesine götürmüştür. Altı ay boyunca şiddete maruz kalarak sorgulanan Bergûsî daha sonra çeşitli hapisanelere sevk edilmiştir. Eser, Bergûsî'nin on yıl tek kişilik hücrede kaldıktan sonra Celbu' Hapishanesi'ne nakledildiği ve burada telif faaliyetlerine başladığı bilgisiyle sona ermiştir.⁴⁹

2.2. Sanatsal ve Edebî Tahlil

Bu bölümde *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* isimli eser; başlık ve bölümler, bakış açısı, gerçeklik, kişiler, zaman, mekân, olaylar, dil ve üslup açısından incelenmiştir.

2.2.1. Başlık ve Bölümler

Abdullah Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* isimli eserinde neden bu başlığı kullandığını açıklamamıştır. Diğer yandan kitabının ön sözünde isminin altında “Gölgelelerin Prensi”⁵⁰ lakabını kullanmıştır. Kızından gelen mektupta ise “Kahraman Esir”⁵¹ lakabı yer almaktadır. Bergûsî “Kassam Mühendisi” ve “Şeyh” lakabının ise kendisine mücahitler tarafından verildiğini söylemektedir.⁵² Eserin otobiyografi olduğu göz önüne alındığında yazarın kendisini ifade eden veya şahsını nitelleyen bir başlık kullandığı söylenebilir. Bergûsî, başlığı oluştururken hem kendisinin seçtiği hem de başkalarının kendisi için seçtiği lakapları kullanmıştır. Eserin Türkçe çevirisinde ise yalnızca *Yoldaki Mühendis* başlığı kullanılmıştır. Diğer yandan Bergûsî, iki yıl teknik lise okumuş olmasına rağmen lisans düzeyinde mühendislik eğitimi almamış ve bu konuda kendi kendini yetiştirmiştir.

⁴⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 138-158.

⁴⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 166-190.

⁵⁰ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emîru'z-zill*, 3.

⁵¹ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emîru'z-zill*, 6.

⁵² Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emîru'z-zill*, 113, 121.

Eserin Arapça basımı, ithaf ve ön söz dışında toplamda 18 başlıktan oluşmaktadır. Abdullah Bergûsî'nin eserindeki konu başlıklarını genel olarak tematik ele aldığı ancak zaman zaman bu sistemden ayrıldığı fark edilmektedir. Yazar bu sistemden ayrıldığı yerlerde konunun sonuna üç yıldız koyarak yeni bir konuya geçmeyi tercih etmiştir. Abdullah Bergûsî'ye ait bazı şiir ve sözler yayıncı tarafından eserin sonuna eklenmiştir.

Abdullah Bergûsî, eserinin bir bölümünden sonra başlıklandırma tarzını değiştirmiş ve bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Bundan sonraki satırlarımda yazı tarzımı değiştireceğim. Artık sadece olayları değil bu olayların ne anlama geldiğini ve aşamalarını da anlatacağım. Bunu yaparken her başlığa ona ışık tutan kahramanların isimlerini vereceğim.”⁵³ Bergûsî, bu şekilde bazı bölümlere, bahsettiği aşamalarda etkili olan şu kahramanların isimlerini vermiştir: “Kassam Şehidi Kahraman İzzettin el-Mısırî”, “Ebû Ali es-Silvâdî”, “Şehid Salah Şehâde”, “Mecd Bergûsî”, “Seyyid Şeyh Kasım”.

Yazar, eserinde Yahya Ayyaş'a (öl. 1996) genişçe yer vermiş ve onun yolunu takip ettiğini birçok yerde belirtmiştir.⁵⁴ Şeyh Ahmet Yasin'in (öl. 2004) ismini zikretme de onun kurduğu İslami Direniş Hareketi (Hamas) ve askeri kanadı olan Kassam tugaylarına olan mensubiyeti, yaptığı operasyonlardan açıkça anlaşılmaktadır. Bu sebeple eserin Arapça ve Türkçe basımlarının kapağında Abdullah Bergûsî ile Şeyh Ahmet Yasin ve Yahya Ayyaş'ın da fotoğrafının yer alması, yazarın bu liderlere olan bağlılığını somutlaştırmaktadır.

2.2.2. Bakış Açısı

Bakış açısı, anlatılanın görüldüğü ve yansıtıldığı noktadır. Kahraman bakış açısı ve hâkim bakış açısı hikâye tarzıyla yazılmış eserlerde en sık kullanılan türlerdir.⁵⁵ Bakış açısı konusunda birçok tasnif yapılmıştır. Bergûsî'nin eseri değerlendirilirken İsmail Çetişli'nin ortaya koyduğu

⁵³ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 76-77.

⁵⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 75, 78, 117.

⁵⁵ Şener Demirel, “Letâif-i Nâme Adlı Eserin Roman Tekniği Açısından İncelenmesi/The Analysis of Letâif-i Name in Terms of the Novel Technique”, *Turkish Studies* 6/3 (Yaz 2011), 113.

şu dördü tasnif esas alınmıştır: 1. Hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı; 2. Kahraman bakış açılı birinci tekil (ben) anlatıcı; 3. Müşahit/gözlemci bakış açılı (ben veya o) anlatıcı ve 4. Çoğulcu bakış açısı şeklindeki tasnif.⁵⁶ Buna göre Abdullah Bergûsî, eserini kahraman bakış açılı birinci tekil (ben) anlatıcı tarzıyla kaleme almıştır. Yani anlattığı olayların bir kahramanı da kendisidir.

Bergûsî, eserindeki olayları anlatırken genellikle kızı Tâlâ'ya bazı yerlerde ise genel okuyucu kitlesine seslenmiştir ancak kimi anlatımlarında kahramana doğrudan seslendiği de görülmüştür. Eserin birçok yerinde geçen “Sevgili kızım ve koruyucu meleğim Tâlâ”⁵⁷ şeklinde başlayan ifadeler Bergûsî'nin kızına seslendiği cümlelere örnektir. Bu üslubun yoğun bir şekilde kullanılması Bergûsî'nin eserinin kızıdan aldığı mektuba cevap niyetiyle kaleme alınmasının sonucudur. “Eşim, kızım Tâlâ ve oğlum Üsame ile seneler boyunca kaçak yaşadıkten sonra...”⁵⁸ gibi ifadeler Bergûsî'nin genel okuyucu kitlesine seslendiği yerlerdendir. “Ey şehit annesi, ey şehit babası!”⁵⁹ ya da “Ah annem ah! Benim güzel, yumuşak kalpli annem...”⁶⁰ gibi cümleler ise doğrudan eserdeki kahramana seslendiği yerlerdir.

2.2.3. Gerçeklik (Öznellik ve Nesnellik)

Öznellik, birinin kişisel düşünceleri, duyguları veya deneyimleri temelinde bir yargıya varmasıdır. Nesnellik ise bir yargının, kişisel değerlerden veya deneyimlerden bağımsız bir şekilde sunulmasıdır.⁶¹ Gerçek hayat hikâyelerinin aktarımında genellikle yazarın nesnel olması beklenir. Diğer yandan, bir otobiyografi yazarının gerçekliği yansıtması hakkında “Ne kadar gerçeklik ve nesnellik iddiasında bulunursa bu-

⁵⁶ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2: Hikâye-Roman-Tiyatro* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 83.

⁵⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 28.

⁵⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 156.

⁵⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 135.

⁶⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 148.

⁶¹ Detaylı bilgi için bk. Aslı Üner, “Kavramsal Açından Nesnellik”, *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2 (Bahar 2014), 55.

lunsun, her biyografin oluşturduğu metnin kendi hakikat yorumundan ibaret kalacağı ifade edilmektedir.”⁶²

Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi, Abdullah Bergûsî'nin kendi gerçekliğini kendi gözünden anlattığı bir eserdir. O, eserinin çoğu yerinde nesnel ifadeler kullanarak olayları olduğu gibi aktarmaya çalışmıştır. Kendisinden bahsederken kullandığı “Benim bir kalbim yok, iki aklım var.”⁶³ cümlesi onun tarafsız olma çabası olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Bergûsî, planladığı intihar eylemlerinin doğruluğunu tartışırken bu eylemleri savunmamış bilakis kendisinin bu konuda fetva verecek yetkinlikte olmadığını söyleyerek gerçekleştirdiği bu fiilin cevazını okuyucuya bırakmıştır.⁶⁴ Diğer yandan Bergûsî'nin “birinci tekil şahıs ağzından anlatım biçimini” kullanmış olması ve anlatan ile anlatılanın aynı kişi olması, yazarı nesnellik için gereken mesafeyi korumak konusunda zorlamıştır. Çünkü Bergûsî, eserinde hayatını adadığı bir davadan bahsederken hayat hikâyesini bu davanın haklılığı üzerinden anlatarak okuyucuya kendi fikirlerini sunmaktadır. Dolayısıyla olayları her ne kadar yorumdan uzak aktarmaya çalışsa da işgal güçlerini, işgal eylemlerini ve kendisinin işgale karşı yaptığı eylemleri zikrettiği yerlerde duygularını açıkça belli etmiştir.

2.2.4. Kişiler

Roman veya hikâye türündeki eserlerin temel unsurlarından biri, olayların ana karakterler ve yardımcı karakterler etrafında gelişmesidir. Bu bağlamda karakterler, eserin önemli bir bileşeni olarak öne çıkar ancak kurgusal eserlerde karakterlerin gerçeklik payı olduğu gibi, bu karakterlerin yazar tarafından tasarlanmış olma ihtimali de bulunmaktadır. Otobiyografik eserlerde ise karakterlerin gerçekliği söz konusudur. Bu sebeple otobiyografik bir eser olan *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi*'nde yer alan kişileri “karakter” olarak adlandırmak yerine “kişiler” olarak tanımlamak daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. Çünkü bu eser-

⁶² Aslıhan Ünlü, *Biyografi ve Biyografik Dram* (Ankara: NotaBene Yayınları, 2015), 10.

⁶³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 42.

⁶⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 148-149.

de yazar, kurgusal bir karakter oluşturmaktan ziyade gerçek hayatta var olan bireyleri anlatmaktadır.

Bergûsî, eserinde yalnızca çocuklarının, yaşamını yitirmiş yahut hapse girmiş yakınlarının ve işgalin hedefinde olmayan kişilerin ismini zikretmiştir. O, bu konudaki hassasiyetini şöyle dile getirmiştir:

“İsimler konusuna kırmızı bir çizgi çekmiştim. Hiç kimsenin de bu çizgiye yaklaşmasına izin vermiyordum. Hatta uzun yıllar benimle operasyonlar düzenleyen yol arkadaşlarım Şehit Seyyid Şeyh Kasım ve Ebû Ahmed Hatîb'in isimlerini dahi öğrenmeyi reddediyordum.”⁶⁵

Eserde ismi geçen bazı önemli karakterler şunlardır:

- Abdullah Bergûsî (Kendisi)
- Fâide (Eşi)
- Tâlâ Bergûsî (Kızı)
- Üsâme Bergûsî (Oğlu)
- Safâ Bergûsî (Kızı)
- Ahmet (Güney Kore'ye beraber gittiği arkadaşı)
- Mi Seen Aoki / Esra (Eski eşi)
- Yahya Ayyaş (Kassam mensubu şehit mühendis ve direnişçi)
- Şeyh Sabri (Yahya Ayyaş'a ait bir çantayı Bergûsî'ye emanet eden kişi)
- Şehit İzzettin Mısırî (11 Ağustos 2001'de şehadet operasyonunu gerçekleştiren Kassam mensubu şehit mühendis ve direnişçi)
- Eymen Halâve (Kassam mensubu şehit komutan)
- Mahmud Ebû Hennûd (Kassam mensubu şehit komutan)
- Seyyid Şeyh Kasım ve Ebû Ahmed Hatîb (Kassam mensubu direnişçiler)
- Vâil Kasım (Kassam eylemcisi)
- Fuâd Hurânî (Kassam mensubu intihar eylemcisi)
- Nebil Halebiyye ve Üsâme Bahr (1 Aralık 2001'de şehadet operasyonlarını gerçekleştiren mücahitler)
- Abdulbasit 'Ûde (27 Mart 2002'de “Barak Hotel Operasyonu”nu gerçekleştiren Kassam mensubu şehit direnişçi)

⁶⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 142.

- Şeyh Salâh Şehâde (Kassam direnişçisi)
- Seyyid Hâc Kâsım (Kassam direnişçisi)
- Mecd Bergûsî (Bergûsî'nin şehit kardeşi)

Yukarıdaki isimlerin dışında Bergûsî'nin isim vermeden zikrettiği ve yaşadığı olayların içerisinde doğrudan yer alan kişiler de bulunmaktadır. Annesi, babası ve bazı direnişçi arkadaşları bu kişiler arasında sayılabilir.

Abdullah Bergûsî'nin ilk eşi Koreli Mi Seen Aoki ile mantık evliliği yaptığı onun şu sözlerinden anlaşılmaktadır: “Eski eşimi sevmesem de onunla mutlu bir hayatım vardı...”⁶⁶ İkinci evliliği ise aksi yönde gerçekleşmiştir: “Hayatımda ilk defa sevginin ne demek olduğunu bu evlilikte yüreğimde hissettim.”⁶⁷ Bergûsî, eski eşine Esra ismini vermiş olsa da onun Müslüman olup olmadığına dair herhangi bir bilgi aktarmamıştır. Nitekim onunla olan evliliğini kültür ve din çatışmasından dolayı değil çocuk sahibi olamamaları gerekçesiyle sonlandırmıştır.

Bergûsî'nin Tâlâ, Üsame ve Safa isminde üç çocuğu bulunmaktadır. Bergûsî, bu eserini Tâlâ'nın mektubuna cevap olarak yazdığı için onun ismini sık sık zikretmekte ve ondan çoğunlukla “koruyucu meleğim” diye bahsetmektedir. Bergûsî, Tâlâ ile ilgilendiği kadar diğer çocuklarıyla ilgilenememiş ve bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir: “(Üsame'yi) kucağıma alıp taşıyamamam, hatta sünnet gününe dahi gelemem; sürekli bir şehirden başka bir şehre, bir köyden başka bir köye yer değiştirmemdedir. Kızım Tâlâ, oğlum Üsame ve eşim için ayıracak bir dakika bile vaktim yoktu.”⁶⁸

Bergûsî, güvenlik endişesi sebebiyle kendisi ve ailesi için sürekli sahate kimlik çıkarmıştır ancak o, evrakta sahtecilik işini yalnızca düşmanlardan korunmak için yaptığını ve asla bu işin ticaretine girmediğini yemin ederek belirtmiştir.

Yahya Ayyaş (öl. 1996), Bergûsî'nin hayat felsefesini etkileyen önemli isimler arasında yer almaktadır. Yahya Ayyaş, Hamas'ın etkili bombacılarından biridir. El-Mühendis adıyla tanınan Ayyaş, İsrail iç

⁶⁶ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 46.

⁶⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 64.

⁶⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 104.

istihbarat servisi Shin Bet tarafından 30 yaşında şehit edilmiştir. Bergûsî şehirlerarası yaptığı bir yolculuk esnasında Şeyh Sabri isminde bir yaşlı, Bergûsî'ye sorular sormuş ve günler sonra kendisine Yahya Ayyaş'a ait olduğunu söylediği bir çanta emanet etmiştir. Yahya Ayyaş'ın da kendisi gibi mühendis olması ve ona ait bir çantanın kendisine emanet edilmiş olması Bergûsî'yi onun yolundan yürümeye teşvik etmiştir. Bergûsî, bir süre sonra çantayı açtığı anda içinde bomba yapımına dair malzemeler bulmuş ve sonrasında aldığı kararı "Cihat ve direniş yolunda yürümek için kesin kararımı verdim. Mühendis Yahya Ayyaş'ın sancaktarlığını yapacağım. Onun yürüdüğü yolda ben de yürüyeceğim. Bu kararımdan da asla taviz vermeyeceğim."⁶⁹ sözleriyle ifade etmiştir.

Abdullah Bergûsî'nin eserinde, anne ve babasıyla ilgili detaylı bir anlatım bulunmamaktadır ancak direniş mücadelesi için babasının rızasını aldığını, "...Bu olaydan sonra dedene, 'Babacığım artık küçüklüğümden beri hayal ettiğim ve arzuladığım savaşa girmenin vakti geldi. Bu çetin savaşta zafere ulaşmam için bana dua et. (...) Beni de sâlih dualarından ayırma!' dedim." ifadeleriyle belirtmiştir. Diğer yandan Koreli eşiyile ayrıldıktan sonra yaşadığı zorlu süreçteki ruhsal bunalımdan kurtulma ve ikinci evliliğini gerçekleştirme konusunda annesinin açık desteğine vurgu yapmıştır. Annesi, Bergûsî'yi tekrar evlenmesi için "Dinle beni Abdullah, eğer İspanya'ya gitmekten vazgeçmeyip hemen yeni bir evlilik yapmazsan sana çok kızacağım, annelik hakkımı ve sütümü sana helal etmeyeceğim."⁷⁰ sözleriyle ikna etmiştir.

Bergûsî, şehit İzzettin Mısırî (öl. 2001) ile yüz yüze tanışmamış olmasına rağmen eserinde onun için özel bir başlık açmıştır. İzzettin Mısırî, şehadet operasyonu için gönüllü olmuş ve keskin öngörüsü sayesinde bu operasyonda kaç kişinin hayatını kaybedeceğini ve kaç kişinin yaralanacağını tahmin etmiştir. Abdullah Bergûsî, Mısırî hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Eymen Halâve'den şehadet operasyonu uygulayacak bir savaşçı istediğimde, bu savaşçının özelliklerini sormuştum. Ben de bir cümleyle, 'Benim gör-

⁶⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 78.

⁷⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 47.

mediğimi gören birisi olsun.’ demiştim. Bu da filen gerçekleşti. İzzettin Mısrî, operasyondan önceki gece 15 ya da 16 siyonist öldüreceğini, 125 ile 130 kişi arasında kişiyi de yaralayacağını, yaralıların çoğunun sakat kalacağını ve bu kişilerin aldıkları yaranın şiddetiyle yaşayan ölümler gibi olacağını söylemişti. İzzettin Mısrî bizlerin göremediğini gördü. Allah’a verdiği sözü yerine getirdi. Allah da onu doğruladı. Operasyon sonrasında 15 siyonisti öldürüp 126’sını da yaraladı. Bunların çoğu da sakat kaldı.”⁷¹

Bergûsî, eserinde erkek kardeşi Mevd (öl. 2008) için de “Şehit Mevd Bergûsî” başlığını açmış ve bu bölümde kendisi hapisshanedeyken kardeşinin işgal güçleri tarafından tutuklanıp çeşitli işkencelere maruz bırakılarak şehit edildiğini anlatmıştır.⁷²

Eymen Halâve, Seyyid Şeyh Kasım, Ebû Ahmed Hatib, Seyyid Hac Kasım ve Vâil Kasım; Abdullah Bergûsî’nin direniş mücadelesinde kendisine destek olan ve eserde en fazla zikredilen isimler arasında yer almaktadır. Eymen Halâve şehit edildikten sonra Bergûsî, “Üçlü Ceza” ismini verdiği bir operasyonla 3 farklı bölgede eş zamanlı eylemler düzenlemiştir. Halâve dışındaki diğer isimlerle birlikte de çok sayıda eylem gerçekleştirmiş ancak onların akıbetinin ne olduğuna dair bilgi vermemiştir.

Bergûsî, Kassam adına kendi ekibinde yer alacak kişilerin üniversitede eğitim görmüş ya da görüyor olmasına ve aynı zamanda İslami Hareket Teşkilatı’na bağlı olmasına özen göstermiştir.⁷³ Bu bağlamda Bergûsî’nin çalışma arkadaşlarının sıradan insanlar olmadığı, belirli düzeyde eğitim almış bireylerden oluştuğu söylenebilir.

Bergûsî’nin Filistin hükûmetinden “siyonistlerin köpeği”⁷⁴ olarak bahsetmesi dikkat çekici bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Bergûsî yakalanıp hapse atıldıktan sonra karşılaştığı kişilerden çok fazla bahsetmemiştir. Bergûsî, bu kişilerden bazılarının İsrail ajanı olduğundan şüphelenmiştir⁷⁵ ve bazılarının isimlerini ise güvenlik endişesi sebebiyle vermemiş olabilir.

⁷¹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 109.

⁷² Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 153-156.

⁷³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 89.

⁷⁴ Bergûsî, *Mühendis ‘ale’t-tarik: Emiru’z-zıll*, 44.

⁷⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 176.

2.2.5. Zaman

Anlatma esasına dayalı eserlerde genellikle “metin dışı zaman” yazarın ve okuyucunun zamanını, “metin içi zaman” ise hikâye ve anlatı zamanını ifade etmektedir.⁷⁶ *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* adlı eserde metin dışı zaman yazarın olayları yaşadığı dönemden sonraki döneme, yani hapis yıllarına; metin içi zaman ise yazarın doğumundan hapse girdikten yaklaşık iki yıl kadar sonraki süreye denk gelmektedir. Bu bağlamda, eserde metin içi zamanın ön planda olduğu görülmektedir. Yazar, olayları anlatırken kendi yaşamındaki kronolojik sıraya sadık kalmış ve bu süreci detaylandırmıştır. Bu nedenle, eserin büyük bir kısmına metin içi zaman hâkimdir. Yazarın olayları yaşadığı dönemden sonraki düşünceleri ve yansımaları, yani metin dışı zaman, eserde sınırlı ölçüde yer almaktadır. Metin dışı zamanın yok denecek kadar az olması nedeniyle eserdeki ifadeler metin içi zaman kapsamında değerlendirilmiş ve dolayısıyla ikili bir tasnife gerek duyulmamıştır. Metin içi zaman bağlamında aşağıdaki unsurlara temas etmek mümkündür:

Filistin halkı 1917’den bu yana gerek İngiltere mandası döneminde gerekse 1948’de İsrail Devleti’nin kurulmasından sonra çeşitli baskı ve saldırılara maruz kalmıştır. 1972 yılında dünyaya gelen Bergûsî gençliğinin ilk yıllarında Birinci İntifada’ya şahit olmuş, İkinci İntifada’da da bizzat İsrail’e karşı eylemler düzenlemiştir. Bu eylemler sonucunda 2003 yılında hapis cezasına çarptırılmıştır.⁷⁷

Hapis hayatının onuncu yılında kaleme aldığı *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* adlı eserinde Bergûsî, doğumundan 12 yaşına kadar olan hayatına neredeyse hiç değinmemiştir. Yaşam öyküsünü Birinci İntifada olaylarında birkaç yakın akrabasının şehit olmasından sonra başlatmış, bu yaşından sonra başından geçenleri kronolojik sırayı gözeterek vermiş ve hayatının kritik süreçlerinde detaya girmeyi ihmal etmemiştir.

1972 doğumlu olan Abdullah Bergûsî bugün itibarıyla 52 yaşındadır. 31 Ocak 2003 tarihinde tutuklanan Bergûsî, ömrünün ilk 31 sene-

⁷⁶ Demirel, “Letâif-i Nâme Adlı Eserin Roman Tekniği Açısından İncelenmesi/The Analysis of Letâif-i Name in Terms of the Novel Technique”, 111.

⁷⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 167.

sini özgür olarak geçirmiştir. Son 21 senesini ise hapiste sürdürmektedir. Bergûsî'nin *Yoldaki Mühendis: Gölğelerin Prensi* adlı eserinde 31 yıllık hayat hikâyesini direniş ana fikri etrafında anlattığını söylemek mümkündür. Hapse girdikten bu kitabı kaleme aldığı zamana kadarki süreç hakkında çok detaya girmemiş, hapis hayatıyla ilgili ayrıntıları *Yoldaki Mühendis II: Yaşayan Şehit* adlı eserine saklamıştır.

Bergûsî bazı olayları tarihleriyle aktarmış, bazılarında ise tarih vermemiştir. 1987'deki Birinci İntifada, 1999'da kızı Tâlân'ın doğumu, 2000 yılında Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'ya girmesi ve İkinci İntifada'nın başlaması, yine 2000 yılında oğlu Üsâme'nin doğumu ve 2003 yılında kızı Safa'nın doğumu ve düzenlediği önemli eylemler tarih verdiği olaylardan bazılarıdır.⁷⁸ Bergûsî'nin kendi hayatına dair verdiği tarihlere bakıldığında, bu tarihleri şahsi hayatının detayı olduğu için değil direniş hikâyesiyle bağlantılı bilgiler olduğu için verdiği gözlemlenmektedir.

2.2.6. Mekân

Dönemin Filistin'inde,⁷⁹ İsrail hükûmeti Filistin topraklarının büyük bir kısmında hüküm sürerken, Batı Şeria'da Filistin Kurtuluş Örgütü ve Gazze'de Hamas yönetimi bulunmaktadır. Bu idari yapı günümüzde de devam etmektedir. Buradan hareketle Filistin topraklarının fiziki olarak üçe ayrıldığını söylemek mümkündür. Bu yönetim çeşitliliği vatandaşlık durumlarını da karmaşık hale getirmiştir. Buna göre Filistin sınırları içerisinde yaşayan insanların sahip olduğu vatandaşlık statüleri değişiklik göstermektedir. Bu statülerden; 1. İsrail hükûmetinin verdiği İsrail vatandaşlığı, 2. Ürdün hükûmetinin verdiği Ürdün vatandaşlığı, 3. Kudüs'te daimî ikamet sağlayanlara verilen daimî ikamet izni en yaygın olanlardır. Bunun dışında, vatandaşlık durumu belirsiz olanlar da mevcuttur. Örneğin, Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinliler genellikle yeşil renkli kimlik kartlarına sahiptir ancak bu kimlik kartlarının sağladığı yasal haklar farklılaşabilmektedir. Diğer yandan seyahat sırasında

⁷⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 69.

⁷⁹ 1977-2003 yılları arası.

ihtiyaç duyulan seyahat belgesi ve pasaport işlemleri de bir bölgeden diğer bölgeye değişiklik göstermektedir.⁸⁰

Abdullah Bergûsî, *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* isimli eserinde hayatının geçtiği 4 farklı ülkeden bahsetmiştir. Bunlar sırasıyla doğduğu yer olan Kuveyt, gençlik yıllarını geçirdiği Ürdün, ekonomik sebeplerle gitmek zorunda kaldığı Güney Kore ve işgale karşı direnişini sürdürdüğü Filistin'dir. Bergûsî, eserinde söz konusu ülkelere vatandaşlık alıp almadığı hususunda bilgi vermemiştir ancak çocukluğunda kendisini Kuveytli hissettiğini, Filistin meselesiyle tanışana kadar Kuveyt'e aidiyet duyduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Bergûsî için herhangi bir ülkenin vatandaşı olmanın pek de önemi yokmuş gibi gözükmektedir. Çünkü onun nihai hedefi kendi vatanı olan Filistin'i işgalden kurtarmaktır.

Bergûsî çocukluk yıllarını Kuveyt'te, ilk gençlik yıllarını Ürdün'de, ileri gençlik yıllarını Güney Kore'de yaşamış, ardından Ürdün'e geri dönmüş ve ikinci evliliğini yaptıktan sonra Filistin'e yerleşmiştir. İlk eşinden boşandığı için psikolojisi olumsuz etkilenmiş, bu sebeple bir dönem İspanya'ya gitmeye niyet etmiş ancak annesi onu bu fikrinden vazgeçirmiştir.⁸¹

Bergûsî'nin gerek Kuveyt'te doğması gerek Güney Kore'de çok para kazanması gerekse Ürdün'e döndükten sonra refah seviyesinin yüksek olması ve bunlara bağlı olarak konforlu bir hayat sürmesi aidiyet hissettiği yerin Filistin olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. Aidiyet duyduğu toprakları kurtarma arzusunun onun mücadelecilik kişiliğini inşa ettiği gözlemlenmektedir.

Abdullah Bergûsî, ikinci evliliği için Filistin'e yaptığı ziyareti, kendi vatanına yaptığı ilk ziyaret olması nedeniyle detaylı bir şekilde anlatmıştır. O, Filistin yolculuğunu, gezdikleri şehirleri ve karşılaştıkları durumları ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bergûsî, bu ziyaret öncesinde Filistin hakkındaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Oslo Anlaşması'ndan sonra hırsızların ve soyguncuların yönetimin ipe-

⁸⁰ Detaylı bilgi için bk. Mona Kumsan, *Vatandaşlık Kavramı ve İsrail Hukuku Kapsamında Filistinlilerin Hukuki Statüsü* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁸¹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 46.

rini ellerine aldıklarından beri sevmemeye başladığım Filistin'e mi?... Bu Filistin'i sevmiyorum. Bu Filistin'e gitmek istemiyorum. Sevmediğim bu Filistin'e seveceğim bir gelin bulmaya nasıl gidebilirim?"⁸²

Bergûsî, ilk canlı bomba deneyini Filistin'de gerçekleştirmiştir. Üzerinde "Şaron" yazan bir eşeğin kafasına, içinde patlayıcı bulunan bir telefon sabitlemiş ve uzaktan kumanda ile patlatmıştır. Bu başarılı deneyini ismini vermediği bir arkadaşına göstermiş ve bu olaydan sonra Kassam adına kendi ekibini kurma girişimlerine başladığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Arkadaşımdan, Bir Zeit ve diğer üniversitelerden İslami Hareket Teşkilatına bağlı ve bizimle Kassam adına silahlı birlik oluşturup siyonizmle mücadeleye girebilecek kişileri seçmesini istedim."⁸³

Bergûsî'nin eserinde bahsettiği ilk eylem, İzzeddin Mısri tarafından gerçekleştirilen şehadet operasyonudur. Bu olay, 11 Ağustos 2001 tarihinde Kudüs'teki Sbarro adlı pizza restoranında meydana gelmiş ve basında geniş yankı uyandırmıştır.⁸⁴ Bergûsî, bu eylemden sonra tutuklanarak Kudüs'teki Meskuba Hapishanesi'ne götürülmüş ancak halk gösterileri sonucunda kısa sürede serbest kalmıştır.

Bergûsî, ikinci eylemini 1 Aralık 2001'de yine Kudüs'te gerçekleştirmiştir. Eylemde, Nebil Halebiyye ve Üsâme Bahr canlı bomba olarak hayatını kaybetmiştir. Bu olay da basında yer almıştır.⁸⁵

Bergûsî evlendikten sonra köyü Beyt Rifa'ya yerleşmiştir. İkinci eyleminden sonra işgal güçleri Bergûsî'nin köyüne saldırmış, birçok insanı şehit etmiş, birçoğunu yaralamış ve 15 yaş üstü tüm erkekleri tutuklamıştır. Bergûsî diğer eylemlerini 9 Mart 2002'de Kudüs'teki Momento Kafe'de, 27 Mart 2002'de Netanya kentindeki Park Hotel'in lobisinde, 7 Mayıs 2002'de Tel Aviv'deki Şefre Gece Kulübü'nde, 31 Temmuz 2002'de Kudüs İbrânî Üniversitesi yakınlarında, 23 Mayıs

⁸² Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 50.

⁸³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 89.

⁸⁴ Bk. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/98960.asp> (Erişim 20 Mart 2024).

⁸⁵ Bk. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yeni-bir-intihar-saldirisi-daha-70476#:~:text=1%20Aralık%202001%3A%20Kudüs%27ün,eylemci%20öldü%2C%203%20kişi%20yaralandı.> (Erişim 20 Mart 2024).

Ayrıca bk. <http://vahdet.info.tr/filistin/foto/arsiv/foto242.html> (Erişim 20 Mart 2024).

2002'de Bî Ğalilot Yakıt İstasyonu'nda ve 19 Eylül 2002'de Tel Aviv'de düzenlemiştir.⁸⁶

Gerçekleştirdiği eylemlerle dikkatleri üzerine çeken Bergûsî, Kudüs'teki Bira Belediyesine bağlı bir otoparkta yakalanarak önce Avfer Askerî Soruşturma ve Tutuklama Kampı'na götürülmüştür. Burada iki ay kaldıktan sonra ismini bilmediği “özel ve gizli bir merkeze” ve ardından sırasıyla Meccedu Hapishanesi, Maskubiyye Soruşturma Merkezi ve Bi'r Seb'a Hapishanesi'ne gönderilmiştir.⁸⁷

2.2.7. Olaylar

Anlatıma dayalı metinlerde çoğu zaman “genel akışı etkileyen ve ilgi çeken gelişmeler” olay olarak kabul edilmektedir.⁸⁸ *Yoldaki Mühendis: Gölgelerin Prensi* adlı eserde geçen olayları bu bağlamda incelemek yerinde olacaktır.

Bergûsî'nin hayatının son dönem Filistin tarihinin en hareketli dönemine denk geldiği söylenebilir. 1967 Altı Gün Savaşı sonrası Filistin sınırlarının değişmesiyle birlikte ülke içindeki toplumsal ve siyasi hareketlilik, 1973'te yaşanan Arap İsrail Savaşı, 1987'deki Birinci İntifada, 1988'de Filistin'in devlet olarak tanınması ve aynı yılda Hamas'ın kuruluşu, 1991'de Kassam Tugayları'nın kuruluşu, 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşması, 2000'deki İkinci İntifada ve işgalin başından bu yana Gazze'ye düzenlenen saldırılar Bergûsî'nin hayatına doğrudan etki etmiştir. Ayrıca 1990-91 yıllarında gerçekleşen Körfez Savaşı, Bergûsî ve ailesinin Kuveyt'ten Ürdün'e göç etmesine sebep olmuştur.⁸⁹

Bergûsî, eserinde olayları kronolojik bir sırayla sunarken, bazı bö-

⁸⁶ Bk. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yeni-bir-intihar-saldirisi-daha-38377243> (Erişim 20 Mart 2024).

<https://rewardsforjustice.net/tr/rewards/kudus-ibrani-universitesine-bombali-saldiri/> (Erişim 20 Mart 2024).

https://www.mfa.gov.tr/no_61--8-mayis-2002_-7-mayis_ta-tel-aviv-yakinlarinda-gerceklestirilen-terorist-saldiri-hk.tr.mfa (Erişim 20 Mart 2024).

<https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/israil-de-patlama-5-olu-40-yarali-ID428257/> (Erişim 20 Mart 2024).

⁸⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 167-189.

⁸⁸ Murat Özdemir, “Olay Çizgisi Odaklı Hikâye Okuma Yöntemi, Yıldız Tozu Örneği”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19 (2010), 142.

⁸⁹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 33.

lümelerde olay örgüsünden bağımsız olarak karakter analizleri, tarihi arka plan gibi konulara da değinmiş ve birçok yerde şiirlere yer vermiştir.⁹⁰ Bu tür ayrıntılar, okuyucunun olayların içeriğini ve önemini daha iyi anlamasına yardımcı olmuştur. Diğer yandan erkek kardeşi şehit Mevd Bergûsî'yi anlatan bölüm,⁹¹ ana olayları kesintiye uğratmış olabilir. Diğer yandan esere bu tür başlıkların yerleştirilmesi, anlatımını daha zengin hale getirmiştir.

Genel olay örgüsüne bakıldığında *Yoldaki Mühendis: Gölgeleğin Prensi* eserini 3 döneme ayırmak mümkündür: 1. Bergûsî'nin çocukluktan Güney Kore'ye gidişine kadar olan dönem, 2. Ürdün'e dönüp ikinci evliliğini yaptıktan hapse girdiği zamana kadar olan dönem, 3. Hapse girdikten eserini kaleme aldığı zamana kadar olan dönem.

Bergûsî'nin hayatında işgale karşı yaptığı eylemler önemli bir yer tutmaktadır. O, hayat gayesi olarak gördüğü "topraklarındaki işgali sonlandırmak" hedefini besleyen bu eylemler için tüm imkânlarını kullanmış ve yaşam tarzını buna göre tasarlamıştır. Güney Kore'ye gitmesinin asıl sebebi maddi imkânsızlık olsa da orada aldığı eğitimler de aynı amaca hizmet etmektedir.⁹² "Bergûsî, Güney Kore'de bir öğrenci-polis çatışmasına karışıp sınır dışı edilmeseydi orada ne kadar kalabilirdi?" sorusu akla gelebilir. Esas amacının kendi vatanına dönmek olduğu göz önüne alındığında Bergûsî'nin Güney Kore'de uzun süre kalamayacağı tahmin edilebilir.

Abdullah Bergûsî, erken yaşından itibaren direniş yolunu seçmiş olsa da "Yoldaki Mühendis" olma hikâyesi, ikinci evliliğinin ardından Kudüs'e gelmesi ve Yahya Ayyaş'a ait emanet çantayı açmasıyla başlamaktadır.⁹³ Onun bu aşamadan sonra gerçekleştirdiği eylemlerin neredeyse tamamı işgal güçlerinin saldırılarına karşı cevap niteliği taşımaktadır.

Bergûsî, 118 operasyonu planlamaktan ve uygulamaktan dolayı 67

⁹⁰ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 55, 58, 77, 118.

⁹¹ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 153.

⁹² Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 40-41.

⁹³ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 86.

müebbet 5200 sene hapis cezasıyla yargılanmaktadır.⁹⁴ Bu, Filistin tarihindeki en uzun hapis cezası olarak kayıtlara geçmiştir. Bergûsî, tutukluluk süresince çok ağır işkencelere maruz kalmış ve defalarca vücudunun çeşitli yerlerinde kırıklar oluşmuştur.⁹⁵ Tüm bunlara rağmen yazmaya devam etmiş ve yazdıklarını dünyanın birçok yerinde okuyucuyla buluşturmayı başarmıştır.

2.2.8. Dil ve Üslup

Bu bölümde, Abdullah Bergûsî'nin, eserini kaleme alırken kullandığı dil ve üslup incelenecektir. Bu inceleme esnasında eserin Arapça orijinal basımı esas alınacaktır.

Bergûsî, 193 sayfadan oluşan *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* adlı eserine ithaf ile başlamış ve eserini, “annesine, babasına, eşine, çocuklarına, kitabın basımında emeği geçenlere” ve özellikle de “işgale lanet eden herkese” hediye ettiğini ifade etmiştir. Bergûsî, ithafın devamında kızı Tâlâ'nın mektubunu olduğu gibi aktarmış ve ardından başlık koymadan başka bir bölümde bu mektubu cevaplamaya başlamıştır.

Kızının Bergûsî'ye yazdığı mektupta kullandığı üslup babasını sorgulayıcı ve sitemkâr bir dil içermektedir. Tâlâ bu durumu, “Aslında seni bu şekilde azarlamaya ve sana zihnimde dönüp duran soruları sormaya hakkım var mı, bilmiyorum.” şeklinde ifade etmektedir. Diğer yandan kullandığı “sevgili babacığım, kıymetli babacığım” gibi ifadeler Tâlâ'nın babasına olan muhabbetini yansıtmaktadır. Babasının kim olduğunu ve neden tüm bu yaşananların onun başına geldiğini ısrarla öğrenmek istemesinin arkasında “henüz 3 yaşındayken babası tarafından bir otoparkta terk edildiği” düşüncesiyle başa çıkma çabasının yattığı söylenebilir. Nitekim Tâlâ, “Neden 3 yaşındaki bir kız çocuğunu etrafı köpeklerle çevrili bir arabanın içinde yalnız bıraktın ve bir daha hiç dönmedin?” şeklindeki sorusuyla babasına hesap sormaktadır.⁹⁶

Abdullah Bergûsî kendisine yazılan mektuba, “Sen bana ancak filozofların cevaplayacağı sorular soruyorsun. Ben ise sıradan bir insanım.

⁹⁴ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 93.

⁹⁵ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 172, 174-175.

⁹⁶ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 5-6.

Kim ve neden sorularını yanıtlayamam belki ama sana hayat hikâyemi anlatabilirim.”⁹⁷ şeklinde cevap vererek kızının zihnindeki soruları gidereceği kanaatini üstü kapalı bir şekilde ifade etmiştir.

Bergûsî, eserini tamamen fasih Arapça ile kaleme almıştır. Diyaloglar da aynı şekilde sade ve anlaşılırdır. Olayların aktarılması amacıyla kaleme alınan bir eser olması sebebiyle tasvirler yok denecek kadar azdır.

Kitabın bazı yerlerinde yer alan cümlelerin kalın puntuyla yazılması dikkat çekicidir. Bu durumun yazarın kendisinden mi yoksa yayıncıdan mı kaynaklandığı anlaşılmamaktadır. Kitabın genel kurgusu göz önünde bulundurulduğunda bu vurguların sebebi belirsizliğini korumaktadır. Çünkü bunların bazıları sıradan diyaloglar iken bazıları da özel isim ya da yazarın kendi düşünceleridir. Diğer yandan Bergûsî'nin kendi yazdığı ya da alıntı yaptığı şiirler de kalın puntuyla yazılmıştır.

Bergûsî, eserinde anlattığı konularla bağlantılı olarak ayetlere de yer vermiştir. Örneğin, kızı Tâlâ'nın doğumunu anlatırken “*Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür...*”⁹⁸ ayetini zikretmiştir.

Abdullah Bergûsî, bir gün Mescid-i Aksa'da namaz kılmak istediği sırada işgal güçleri ona engel olmuş, bunun üzerine Bergûsî sözlüğüne kendisi için özel bir anlam ifade eden “ceza (العقاب)” kelimesini eklediğini belirterek bu kelimenin felsefesini yapmaya çalışmıştır:

“İşte bu olaydan sonra sözcük dağarcığıma benim için özel bir kelime ekleyeceğim. (...) Bu kelimeyi bazıları çokça kullanıyor olabilir. Halkın ve mücahitlerin sıklıkla tekrar ettiği ve dinleyenlerin üzerinde etkisi olan ‘intikam’, ‘öç’, ‘katliam’ vb. kelimeler gibi dikkat çekmiyor olabilir. Fakat bu öyle bir kelime ki bütün bunlardan daha kolay ve daha derin bir manaya sahip: ceza. Düşmanıma karşı yapmak istediklerimi tam olarak anlatan kelime ‘ceza’ idi. Kendim için ya da yaralı ve şehitler için öç almak istemiyordum. İntikam almak da istemiyordum. Çünkü intikam kördür, sahibini kör eder. Öç almak ise dikkatsizce yapılan hızlı reaksiyondan başka bir şey değildir.”⁹⁹

Bu ifadelerden Bergûsî'nin gerçekleştirdiği eylemlere somut bir isimlendirme yapma çabasının olduğu anlaşılmaktadır. Bergûsî ayrıca

⁹⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 28.

⁹⁸ el-Kehf 18/45-46.

⁹⁹ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emîru'z-zıll*, 63.

intikam ve öç kelimeleri arasında bir anlam ayrımı yapmış ancak bu ayrımı net bir şekilde ortaya koymamıştır.

Abdullah Bergûsî eserinde çok az sayıda deyim ve atasözü kullanmıştır. “اللَّبِيبُ بِالْإِشَارَةِ يَفْهَمُ / el-lebîbü bi'l-işâratî yefhem.” (Leb demeden leblebiyi anlamak) ve “وَمَا زَادَ الطَّيْنُ طِينًا / ve mâ zâde't-tînu tînen” (her şey daha beter oldu) bunlardan bazılarıdır.

Bergûsî, eserini şu cümlelerle sonlandırmıştır:

“Bu kitabın sayfaları Mısır'a, devrimin ve devrimcilerin yurduna yakın, esir Filistin'in güneyinde kalan Râmûn Hapishanesi'nin tek kişilik hücrelerinin birinde 'Arap Baharı'ndan sonra yazıya geçirilmiştir. Arap Baharı'nın siyonist düşman üzerinde kuvvetli bir fırtınaya dönüşmesi en büyük duamız ve ümidimizdir.”¹⁰⁰

2.2.8.1. Şiir

Bergûsî, her ne kadar kızına “Güzel kızım, ben şair değilim. Hatta şiirden hiç hoşlanmam desem yalan olmaz.”¹⁰¹ ifadelerini kullansa da eserinde kendisine ait yaklaşık 10 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin çoğu en az 10 beyitten oluşmaktadır ve hepsi kendi içinde seci ve kafiye barındırmaktadır. Bu şiirlerden bazıları direnişi¹⁰² anlatırken, bazıları da ruh dünyasının bir tezahürü¹⁰³ olarak ortaya çıkmıştır. Onun, dünya Müslümanlarının Filistin'de yaşananlar karşısındaki tutumlarını sitemkâr bir şekilde ifade eden şu şiiri örnek olarak zikredilebilir:

وابن الخطاب عمر أمير المجاهدين
ألم ننتطق الشهادة لرب العالمين
وكيف يحاصر أهل غزة المساكين
أنت ما عدت اليوم إنسان
تباً لك يا ابن الغريان¹⁰⁴

ألست على دين صلاح الدين
ألست من الموحدين المسلمين
ألم تر كيف نذبح في فلسطين
سحقاً لك أيها الجبان
بل أصبحت عميلاً للطغيان

¹⁰⁰ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 191.

¹⁰¹ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 33.

¹⁰² Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 164.

¹⁰³ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 74.

¹⁰⁴ Bergûsî, *Mühendis 'ale't-tarik: Emiru'z-zill*, 105.

*Selahaddin'in dini üzere değil
misin?*

*Muvahhid Müslümanlardan değil
misin?*

*Görmüyor musun Filistin'de nasıl
katledildiğimizi?*

*Ey korkak! Cehenneme kadar
yolun var!*

Sen zulmün uşağı olmuşsun.

*Ve mücahitlerin emiri Hz.
Ömer'in?*

*Âlemlerin Rabbi için şehadet
getirmedik mi?*

*Gazze halkının nasıl
kuşatıldığını?*

Sen bugün insan bile değilsin.

*Karganın evladı, yazıklar olsun
sana!*

Kitabın Arapça baskısının sonunda Abdullah Bergûsî'nin eşi ve çocukları için yazdığı “el-Habîbe ve'l-benîn” (Sevgilim ve çocuklarım) şiiri ile kendisini anlatan “Esîr bilâ kefen” (Kefensiz esir) adlı iki şiiri daha bulunmaktadır ancak Türkçe baskısında bu şiirler metin içinde zikredilmiştir.

Abdullah Bergûsî'nin, düz yazı seçeneği mevcutken sıklıkla şiire yönelmesi ve bu şiirlerin genellikle bir olayı veya yoğun bir duyguyu yansıtmaması onun direnişçi kişiliğinin yanı sıra sanatsal zevkine de işaret etmektedir.

2.2.8.2. Tercüme

Yoldaki Mühendis: Gölgelemin Prensi adlı eser, Türkçeye *Yoldaki Mühendis* ismiyle tercüme edilmiştir. Tercüme sürecinde, çoğu yerde orijinal başlıkların korunması tercih edilmiş; ancak bazı noktalarda değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, “Sadece Mühendis, Ne Fazla Ne Eksik” başlığı Arapça baskıda ana başlık olarak yer alırken, tercüme eserde metin içinde alt başlık olarak yazılmıştır. Buna ek olarak, bölüm sonu işaretleri genellikle göz ardı edilmiş ve birçok bölüm birleştirilmiştir. Bu durum mütercimmin çeviri sürecinde farklı bir baskıdan da yararlandığı ihtimalini akla getirmektedir. Çeviri sürecinde özgün metne sadık kalınmış, ancak anlam çevirisi gerektiren durumlarda uygun düzenlemeler yapılmıştır.

Eserin Türkçe tercümesinde Arapça basımından farklı olarak Abdul-

lah Bergûsî tarafından yazılmış “Türkçe Baskıya Önsöz”, amcasının oğlu Esif Bergûsî tarafından kendisine gönderilen mektup (Hediye Kelimeler), Yâsir Zeâtira¹⁰⁵ ve Ahmet Said Caberi¹⁰⁶ tarafından kaleme alınmış iki önsöz bulunmaktadır. Ayrıca eserin sonunda “Yoldaki Mühendis’in Not Defterinden”¹⁰⁷ başlıklı bir bölüm ve yayıncının 25 Eylül 2013 tarihinde Abdullah Bergûsî’nin babası Gâlib Bergûsî (ö. Ocak 2024) ile yaptığı röportaj¹⁰⁸ da yer almaktadır. Yapılan röportaj yazarın hayatına dair detaylı bilgi vermemekle beraber Gâlib Bergûsî’nin direnişe dair kişisel kanaatlerini içermektedir. “Yoldaki Mühendis’in Not Defterinden” başlıklı bölümün hangi tarihe ait olduğu belirtilmemiştir.

Sonuç

Hapishane edebiyatı, siyasi istikrarsızlığın olduğu coğrafyalarda edebiyatın önemli bir unsuru haline gelmiştir. Bu bağlamda işgal altındaki Filistin, 1917’den günümüze birçok Filistinlinin İsrail hapishanelerinde esir olarak bulunduğu bir yer olmuştur. Bu esirlerden biri olan Abdullah Bergûsî’nin *Yoldaki Mühendis: Gölgelelerin Prensi* adlı eseri hem hapishane edebiyatının hem de Filistin direniş edebiyatının önemli örneklerinden biridir. Bergûsî eserini, 2011 yılında Arap Baharı olaylarının başlangıcına denk gelen bir dönemde yazmıştır. Kendi hayat hikâyesini kızından gelen bir mektuba cevap olarak kaleme alan yazar, hapishaneye girmeden önceki yaşamını direniş odaklı bir perspektifle anlatmış, hapis hayatının ilk birkaç yılını da özet olarak aktarmıştır. Eserin devamı niteliğindeki *Yoldaki Mühendis II: Yaşayan Şehit* başlıklı çalışma yazarın hapishane deneyimini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Her iki eser de Türkçeye çevrilmiştir.

Bergûsî, genç yaşlardan itibaren vatanını işgalden kurtarma düşüncesiyle büyümüş ve bu hedef doğrultusunda hayatını inşa etmiştir. Onun “Yoldaki Mühendis” olma hikâyesi, ikinci evliliğinin ardından

¹⁰⁵ Filistinli gazeteci, yazar.

¹⁰⁶ Hamas’ın Genelkurmay Başkanı olarak bilinen Ahmet Said Caberi, bu önsözü yazdıktan 5 ay sonra (14.11.2012) arabasına işgal güçlerinin düzenlediği saldırı sonucu şehit olmuştur. Bk. Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 23.

¹⁰⁷ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 190-195.

¹⁰⁸ Bergûsî, *Yoldaki Mühendis*, 197.

Kudüs'e gelmesi ve Yahya Ayyaş'a ait emanet çantayı açmasıyla başlamaktadır.

Abdullah Bergûsî, hapse girene kadar Kassam'ın içinde aktif bir şekilde yer almıştır. Şehit mühendis Yahya Ayyaş'tan etkilenmiş ve direniş mücadelesini onun izinden giderek sürdürmüştür. Bergûsî'nin Güney Kore'den döndükten sonra genel olarak refah seviyesinin yüksek olması ve buna bağlı olarak konforlu bir hayat sürmesi aidiyet hissettiği yerin Filistin olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. Ayrıca Bergûsî'nin nihai hedefi kendi vatanı olan Filistin'i işgalden kurtarmak olduğundan herhangi bir ülkenin vatandaşı olmayı önemsememiştir.

Bergûsî, Filistin'e yaptığı ziyareti, kendi vatanına yaptığı ilk seyahat olması nedeniyle detaylı bir şekilde anlatmıştır. Orada bulunduğu sırada çoğunlukla sahte kimlik kullanmıştır. Bergûsî, Filistin'de birçok eylem düzenlemiştir. Bunların bir kısmı şehadet operasyonları adı verilen canlı bomba eylemleridir. Bir kısmı ise doğrudan işgal güçleriyle çatışma şeklinde gerçekleşmiştir. 118 operasyonu planlamaktan ve uygulamaktan dolayı tutuklu bulunan Bergûsî 31 yaşına kadar özgür yaşamış, Filistin'de gerçekleşen Birinci İntifada ve İkinci İntifada gibi birçok önemli olaya tanıklık etmiştir. 52 yaşında olan Bergûsî, 21 senedir hapis hayatı sürdürmektedir.

Eserin sanatsal ve edebî tahlili sırasında ulaşılan sonuçlar ise aşağıdaki gibidir:

- Bergûsî'nin eserinde başından geçenleri okuyucuya mümkün olduğunca kurgudan uzak ve doğru bir şekilde yansıtmaya gayret ettiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle, eseri otobiyografi türü içinde değerlendirmek mümkündür.
- Eserin başlıkları belli bir düzeni takip etmemektedir. Bergûsî, başlık isimlerini eserin bir bölümüne kadar olaylara göre koymuşken, bir bölümünden sonra başlıklara kahraman şehitlerin isimlerini vermiştir.
- Bergûsî, eserini kahraman bakış açılı birinci tekil (ben) anlatıcı tarzıyla ele almıştır. Kitabın çoğu yerinde kızına seslenmiş olsa da bazı yerlerinde hedef kitlesi genel okuyucu olmuştur.

- Bergûsî eserinde çoğunlukla nesnel ifadeler kullanmış olsa da onun işgale karşı net duruşu tarafını açıkça belli etmektedir.
- Olay örgüsüne bakıldığında eseri 3 döneme ayırmak mümkündür: 1. Bergûsî'nin çocukluktan Güney Kore'ye gidişine kadar olan dönem, 2. Ürdün'e dönüp ikinci evliliğini yaptıktan hapse girdiği zamana kadar olan dönem, 3. Hapse girdikten eserini kaleme aldığı zamana kadar olan dönem.
- Bergûsî, olayları kronolojik sıraya uygun olarak vermeye çalışmıştır ancak karakter analizi yaptığı ya da hatıralarını anlattığı kısımlarda olay zinciri kesintiye uğramıştır.
- Bergûsî eserinde, ailesinin ve yakınlarının ismini vermiş ancak eylemlerinde kendisine eşlik eden çoğu kişinin ismini güvenlik endişesiyle zikretmemiştir. Onun eserinde zikrettiği isimlerin tamamına yakını direniş öyküsüyle doğrudan bağlantılıdır.
- Bergûsî, eserindeki tarihleri şahsi hayatının bir detayı olduğu için değil direniş hikâyesiyle bağlantılı bilgiler olduğu için vermiştir.
- Bergûsî, genelde tüm okuyuculara direniş öyküsünü aktarmak özelde ise kızına cevap vermek amacıyla yazdığı eserinde edebî kaygıyı öncelememiştir. Bu sebeple eserinde fasih ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir.
- Eserde üstü kapalı anlatım, teşbih, kinaye vb. sanatlar ile deyim ve atasözleri yok denecek kadar azdır.
- Bergûsî, eserinde anlattığı konularla bağlantılı olarak ayetlere de yer vermiştir.
- Eserde çok sayıda şiir bulunmaktadır. Bu şiirler Bergûsî'nin iç dünyasında yaşadıklarının sanatsal tezahürü olarak yorumlanabilir. Onun şiiri sevmediğini söylemesine ve düşüncelerini düz yazıyla aktarma seçeneğinin olmasına rağmen çok sayıda şiir kaleme alması, öncelik olarak görmese bile edebî kaygının derinlerde bir yerde var olduğunu göstermektedir.

67 müebbet ve 5200 sene ile Filistin tarihinin en uzun hapis cezasına çarptırılan Bergûsî, başta *Yoldaki Mühendis* serisi olmak üzere kaleme aldığı tüm eserleriyle gerek Filistin direniş edebiyatında gerekse hapishane edebiyatında adını duyurmayı başarmıştır. Bu nedenle, Bergûsî'nin

yaşamının detaylı bir şekilde incelenmesi ve diğer eserlerinin dil ve edebiyat açısından derinlemesine araştırılmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca, kaleme aldığı şiirler üzerine de detaylı çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Arslan, Adnan. "Modern Arap Edebiyatı'nda Cezaevi Romanı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2016), 31-57.
- Asım, Muhammad Shakib. "Klasik Arap Şiirinde Habsiyye/Hapishane Şiirleri". *Universal Journal of Theology* 6/1 (Haziran 2021), 155-181.
- Aslan, Betül. *Çağdaş Arap Düzyazı Literatüründe Hapishane Edebiyatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Ayalı, Şaziye. *Hapishane Romanları (1950-1980)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Aydın, Selma. *Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen el-'Utüm'un "Yâ Sâhibeyi's-sicn" Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Büsûletü'l-mükâveme*. İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *el-Mâcîde*. Beyrut: Golden Vision Sarl, 2012.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *el-Makdisî ve şeyâtinü'l-heykeli'l-mez'ûm*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *el-Miksala ve cevâsîsü'ş-şâbâki's-sühyûniyye*. Beyrut: Golden Vision Sarl, 2013.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *el-Mizân cihâdü'd-da've ve da'vetü'l-mücâhidîn*. İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2013.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *el-Mühendise Melak er-Rahme*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Filistin*. çev. İbrahim Ağah. İstanbul: Ekin Yayınları, 2020.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Filistin el-'âşika ve'l-ma'suk*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015.

- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Ma'tûh fi dâirati'l-'ukala'*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2017.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Mecmû'a aklâmi'l-bündükîyye-1: el-Hamasâvî*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Mecmû'a aklâmi'l-bündükîyye-2: el-Kassâmî*. İrbid: Dârü'l-Bergûsî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Mühendis 'ale't-tarîk: Emîru'z-zıll*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2015.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Mühendis 'ale't-tarîk: eş-Şehidü'l-hayy*. Amman: Müessesetü'l-Fürsân li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2016.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Özgürlüğün Fecri*. çev. Reyhan Önal. İstanbul: Ekin Yayınları, 2018.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Yoldaki Mühendis*. çev. Ekin Yayınları. İstanbul: Ekin Yayınları, 7. Basım, 2017.
- Bergûsî, Abdullah Gâlib. *Yoldaki Mühendis II: Yaşayan Şehit*. çev. Ekin Yayınları. İstanbul: Ekin Yayınları, 2018.
- Can, Muhammet Berat. "Hapishane Romanı 'Şarku'l-Mütevasıt' Üzerine Tematik Bir İnceleme". *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences* 8/51(2022), 617-627.
- Can, Sara Şeyma. *Modern Arap Edebiyatında Cezaevi Romanı ve Abdurrahman Münîf'in Şarku'l-Mutavassıt Adlı Eseri*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Çetin, Nihad M. "Arap". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 3/276-309. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Çetişli, İsmail. *Metin Tahlillerine Giriş 2: Hikâye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Demirel, Şener. "Letâif-i nâme Adlı Eserin Roman Tekniği Açısından İncelenmesi/The Analysis of Letâif-i name in Terms of the Novel Technique". *Turkish Studies* 6/3 (Yaz 2011), 101-117.
- Ebû 'İd, Mâzin Ali Yusuf. *Delâlâtü cedeliyyeti'l-mekân ve'z-zât ve tecelliâtühâ fi binyeti rivâyâti'l-esrâ'l-Filistîniyyîn*. Gazze: The Islamic University of Gaza, Yüksek Lisans, 2020.
- Fudaylât, Eymen. "Ba'de 20 'Âmen mine'l-Firâk". *el-Cezîra*. 16 Eylül 2022. Eri-

- şim 28 Mart 2024. <https://www.aljazeera.net/amp/politics/2022/9/16/بعد-20-عاما-من-الفراق-عائلة-الأسير>
- Hamdûne, Ra'fet Halîl. *el-Cevâmbü'l-ibdâ'iyye fi târihi'l-hareketi'l-vataniyyeti'l-Filistîniyyeti'l-esîra fî'l-fetrati mâ beyne 1975 ilâ 2015*. Filistin: Vizâratü'l-Îlâm, 2018.
- ‘Îmârî, Hatîce. “Edebü’s-Sücûn ve Temessülâtüh fi’s-Sîre’z-Zatiyye ve’l-Ğayriyye”. *Mecelletü'l-Luğa* 1 (Haziran 2023). <https://allugah.com/?p=1020>
- Kumsan, Mona. *Vatandaşlık Kavramı ve İsrail Hukuku Kapsamında Filistinlilerin Hukuki Statüsü*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Mağnâvî, Abdüsselâm. “Edebü’s-Sücûn: Hikâyâtü men ‘Âşû Kahra’s-Sicni ve Merârati’t-Ta’zîb”. *Efkâr* 402 (Ekim 2022). http://www.afkar.jo/View_ArticleAr.aspx?Issue=3047&type=2&ID=9938
- Mohamed Ali, Abdolgader. *Çağdaş Suriye Nesrinde Siyasî Hapishane Edebiyatı Üzerine Eleştirel Bir Bakış*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Narlı, Mehmet. “Otobiyografi ve Roman/Otobiyografik Roman”. *Turkish Studies* 4/1-I (2009), 901-909.
- Özdemir, Murat. “Olay Çizgisi Odaklı Hikâye Okuma Yöntemi, Yıldız Tozu Örneği”. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19 (2010), 138-155.
- Özyer, Nuran. “Edebi Tür olarak Otobiyografi ve İki Örnek”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (Temmuz 1993), 73-85.
- Utkucan, Emre. *The Dynamics in Israel-Palestinian Conflict: From the First to the Second Intifada*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Üner, Aslı. “Kavramsal Açından Nesnellik”. *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2 (Bahar 2014), 54-61.
- Ünlü, Aslıhan. *Biyografi ve Biyografik Dram*. Ankara: NotaBene Yayınları, 2015.
- Yazıcı, Nermin. “Türk Edebiyatında Otobiyografi”. *Türkbilgi* 11 (2006), 189-217.

Summary

Arabic, which belongs to the Semitic family of languages, has gone

through various periods throughout history and has created its own unique literature in each period. With the modernization movements seen in the 19th century, great changes took place in Arabic literature and this period is considered the beginning of Modern Arabic. Prison literature (adab al-sujūn), which emerged in this period, although it has different definitions, generally covers the works written by people in prison while they were convicted or after their sentences ended, and all the studies dealing with these works. There are important examples of this type in countries such as Palestine, Syria and Egypt. Many Palestinians living in Palestine under Israeli occupation have announced their resistance struggle to the world through this literary genre. Abdullah Barghouti is one of the symbolic figures of the Palestinian resistance and wrote his experiences and the story of resistance during his time in prison in different literary genres. Barghouti's most famous work, *The Engineer on the Road: Prince of Shadows*, is his autobiographical work. In this work, he described the period from his birth to the few years after he went to prison, approximately 23 years, in a non-fictional way. Barghouti was born in Kuwait in 1972 and devoted himself to the Palestinian cause after losing his relatives in the First Intifada. He worked in South Korea, where he improved himself in sniping and martial arts. After breaking up with his Korean wife, he married a Palestinian woman and settled in Palestine. He was arrested by Israeli soldiers in 2003 due to many of his actions, and he continued his resistance struggle with the works he wrote in prison. The work titled *The Engineer on the Road: Prince of Shadows* has this title because it reveals that the author is an engineer from Qassam and plans his actions just like a shadow. Although Barghouti studied technical high school for two years, he did not receive undergraduate engineering education and was self-taught in this field. Barghouti grew up with the idea of saving his homeland from occupation from a young age and built his life towards this goal. The story of him becoming the "Engineer on the Road" began when he came to Jerusalem after his second marriage and opened the safe bag belonging to Yahya Ayyash. Abdullah Barghouti took an active part

in Qassam until he was imprisoned. He was influenced by the martyr engineer Yahya Ayyash and continued his resistance struggle by following in his footsteps. Although he lived in four different countries, he did not care about becoming a citizen of any country as his ultimate goal was to save his homeland, Palestine, from occupation. Barghouti explained the events he experienced in response to his daughter Tala's questions: "Who are you? How can you leave a little girl alone in a parking lot full of dogs?". He also addressed the general readership in his work. The narrative style is written in first person (I) from the hero's perspective. It has been observed that Barghouti tried to convey the events as they were, using objective expressions. On the other hand, the fact that the narrator and the narrated are the same person forced the author to maintain the distance required for objectivity. He gave the names of his family and relatives in his work but did not mention the names of most of the people who accompanied him in his actions due to security concerns. Almost all the names mentioned in his work are directly related to the story of resistance. While Barghouti presented the events in a chronological order, he also touched upon character analyzes and historical background in some chapters, independent of the plot. The author's life and thoughts after the period in which he experienced the events are included in the work to a limited extent. Barghouti wrote his work in fluent Arabic. Dialogues are simple and understandable. Since it is a work written to convey the events, there are almost no descriptions. Even though Barghouti stated that he did not like poetry, there are 10 poems in his work. The fact that Barghouti often turns to poetry when there is a prose option available, and that these poems generally reflect an event or an intense emotion, indicates his artistic taste as well as his resistant personality. *The Engineer on the Road: Prince of Shadows* was translated into Turkish with the title *Yoldaki Mühendis*. The Turkish edition also includes the sections "Preface to the Turkish Edition" and "From the Notebook of the Engineer on the Road" and the interview with Barghouti's father. Abdullah Barghouti witnessed many important events such as the First Intifada

and the Second Intifada in Palestine. Barghouti, who is 52 years old today, has been in prison for 21 years. Barghouti, who was sentenced to 67 life terms and 5200 years in prison, the longest prison sentence in Palestinian history, managed to make a name for himself in Palestinian resistance literature and prison literature with his works, especially the “Engineer on the Road” series. Additionally, there is a need for detailed studies on his other works and poems.